

23.03.2011

Jakelussa mainituille

MÄÄRÄAIKA: 31.5.2011
HELSINGIN KAUPUNGIN KIRJAAMO
HELSINGFORS STADS REGISTRATORSKONTOR
Saapunut/Inkommit
31.03.2011
Dnro/Dnr Dns 2011-699/010
Tehtäväluokka _____
Uppgiftsklass _____

Viite

Asia

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsiprostituutiosta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattaminen; lausuntopyyntö mietinnöstä

Suomi on 7 päivänä syyskuuta 2000 allekirjoittanut Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan.

Pöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita kieltämään lasten myynnin sekä lasten hyväksikäytön prostituutiosta ja pornografiassa. Pöytäkirja sisältää myös määräyksiä rikoslainsäädännön ja tuomiovallan ulottuvuudesta, rikosentekijän luovuttamisesta ja valtioiden välisestä yhteistyöstä. Lisäksi pöytäkirjassa käsitellään pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikosten tuottaman hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista. Pöytäkirja sisältää myös määräyksiä lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosoikeudenkäynnin aikana.

Pöytäkirjassa korostetaan kansainvälisen yhteistyön ja yleisen tietoisuuden merkitystä taistelussa valtioiden rajat ylittäviä rikkomuksia vastaan. Siinä myös muistutetaan tiedotus- ja opetuskampanjoiden tärkeydestä lasten suojelun lisäämisessä.

Ulkoasiainministeriö asetti 4 päivänä helmikuuta 2008 ministeriöiden välisen työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää myös ne voimaansaattamistoimenpiteet, joita nyt käsiteltävän pöytäkirjan ratifiointi edellyttää.

Työryhmän mietintö valmistui 11 päivänä maaliskuuta 2011. Se sisältää luonnoksen hallituksen esitykseksi. Mietinnössä ehdotetaan pöytäkirjan hyväksymistä ja sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamista lailla.

Jakelussa mainittuja pyydetään lausumaan kannanottonsa työryhmän mietinnöstä ja siinä esitetyistä pöytäkirjan ratifiointiin edellyttämistä toimenpiteistä. Lausunnot mahdollisista liitteineen pyydetään toimittamaan **viimeistään 31.5.2011 mennessä** osoitteeseen:

Ihmisoikeustuomioistuin- ja –sopimusasioiden yksikkö (OIK-40)
Oikeuspalvelu
Ulkoasiainministeriö
PL 411
00023 Valtioneuvosto

Lausunnot liitteineen pyydetään toimittamaan myös sähköisessä muodossa osoitteisiin: OIK-40@formin.fi ja tuire.simonen@formin.fi.

Yksikönpäällikkö

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
Arto Kosonen

Lainsäädäntösihteeri

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
Tuire Simonen

Liitteet

-YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelevan työryhmän mietintö

Jakelu: OM, SM, TEM, OKM, PLM, STM, LVM, VM, UM/KPA-20, Eduskunnan oikeusasiamies, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Valtioneuvoston oikeuskansleri, hovioikeudet, Helsingin käräjäoikeus, Saamelaiskäräjät, Lapsiasiavaltuutettu, Tasa-arvovaltuutettu, Vähemmistövaltuutettu, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta, Romaniasiain neuvottelukunta, Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion elokuvatarkastamo, Kuluttajavirasto, Väestöliitto, Oikeusrekisterikeskus, Tilastokeskus, Tietosuojavaltuutettu, Oikeuspoliittinen tutkimuskeskus, Kirkkohallitus/Suomen Evankelis-luterilainen kirkko, Kirkollishallitus/Suomen ortodoksinen kirkko,

Helsingin kaupunki, Vantaan kaupunki, Tampereen kaupunki, Oulun kaupunki, Imatran kaupunki, Turun kaupunki, Espoon kaupunki, Rovaniemen kaupunki, Lappeenrannan kaupunki,

Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, STTK, Akava, Valtion työmarkkinalaitos, Kunnallinen työmarkkinalaitos,

Suomen tuomariliitto, Suomen Syyttäjähdistys, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Punainen Risti, Suomen Unicef, Suomen UN Women - Finlands UN Women ry, Suomen YK-liitto, Lastensuojelun keskusliitto, Monika-naiset liitto ry, Naisasialiitto Unioni, NYTKIS ry, PRO-tukipiste ry, Rikosuhripäivystys, Suomen Mielenterveysseura, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Suomen Kuntaliitto, Vammaisfoorumi ry, Suomen Lakimiesliitto, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry, Ihmisoikeusliitto, Amnesty International Suomen osasto ry, Pakolaisneuvonta ry, Naisjärjestöjen keskusliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Pelastakaa lapset ry, Suomen Setlementtiliitto ry, Yhteiset lapsemme ry, Adoptioperheet ry, Plan Suomi Säätiö, Suomen World Vision, Suomen Nuoristoyhteistyö Allianssi, Suomen Vanhempainliitto, Suomen Lastenlääkäriyhdistys

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelevan työryhmän mietintö

Ulkoasiainministeriölle

Ulkoasiainministeriö asetti 4 päivänä helmikuuta 2008 työryhmän, jonka tehtävänä oli ensivaiheessa selvittää ne toimenpiteet, joita Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen (ETS 197) ratifiointi edellyttää.

Sittemmin työryhmän toimeksiantoa laajennettiin 22 päivänä joulukuuta 2008 tehdyllä päätöksellä käsittämään myös Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimukseen tehdyn lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevan valinnaisen pöytäkirjan ratifioinnin edellyttämät toimenpiteet.

Suomi on 7 päivänä syyskuuta 2000 allekirjoittanut pöytäkirjan, joka on tullut kansainvälisesti voimaan 18 päivänä tammikuuta 2002. Työryhmän tehtävänä oli selvittää pöytäkirjan ratifioinnin edellyttämät mahdolliset lainsäädännön ja muunlaiset muutostarpeet sekä selvittää tarkoituksenmukaisessa laajuudessa, miten pöytäkirjan ratifioineet valtiot ovat ratkaisseet ratifiointiin liittyvät järjestelyt, mukaan lukien ne kysymykset, joilla voi olla vaikutusta perustuslakiin. Työryhmä on toimeksiantonsa tarjoaman mahdollisuuden mukaisesti laatinut ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut yksikönpäällikkö Arto Kosonen ulkoasiainministeriöstä sekä jäsenenä lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva oikeusministeriöstä, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä ylitarkastajat Päivi Pietarinen ja Tero Mikkola sisäasiainministeriöstä. Työryhmän sihteerinä on toiminut lainsäädäntösihteeri Tuire Simonen ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuini- ja -sopimusasioiden yksiköstä. Työryhmä kokoontui pöytäkirjan ratifiointia koskevan mietinnön valmistelemiseksi kolme kertaa.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä ulkoasiainministeriölle.

Helsingissä 11 päivänä maaliskuuta 2011

XXXXXXXXXXXXXXXXXX
Arto Kosonen

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
/ Janne Kanerva

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
Heidi Manns-Haatanen

XXXXXXXXXXXXXXXXXX
Päivi Pietarinen

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
Tero Mikkola

XXXXXXXXXXXX
Tuire Simonen

Hallituksen esitys Eduskunnalle Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota koskevan valinnaisen pöytäkirjan. Suomi allekirjoitti pöytäkirjan 7 päivänä syyskuuta 2000. Pöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan 18 päivänä tammikuuta 2002.

Pöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita kieltämään lasten myynnin sekä lasten hyväksikäytön prostituutiosta tai pornografiassa. Pöytäkirjassa lasten myynnillä tarkoitetaan tekoa tai liiketointia, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Lapsiprostituutiolla tarkoitetaan lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Lapsipornografialla tarkoitetaan todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaalisessa tarkoituksessa.

Pöytäkirja sisältää myös määräyksiä rikoslainsäädännön ja tuomiovallan ulottuvuudesta, rikosentekijän luovuttamisesta ja valtioiden välisestä yhteistyöstä. Lisäksi pöytäkirjassa käsitellään pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikosten tuottaman hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista. Pöytäkirja sisältää myös määräyksiä lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosoikeudenkäynnin aikana. Pöytäkirjassa ei ole mainintaa varaumien tekemisestä.

Kansainvälisoikeudellisesti pöytäkirjan erikoisuus on itse pääsopimusta eli yleissopimusta ratifioimattomien valtioiden mahdollisuus sekä allekirjoittaa että ratifioida/liittyä valinnaiseen pöytäkirjaan. Tällä määräyksellä haluttiin mahdollistaa erityisesti Yhdysvaltojen mukaantulo pöytäkirjan osapuoleksi. Yhdysvallat ei ole ratifioinut muutoin lähes universaalisti hyväksyttyä yleissopimusta.

Eduskunnan hyväksyttyä pöytäkirjan tarkoituksena on tallettaa ratifioimiskirja viivytyksettä pöytäkirjan tallettajan, Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan. Pöytäkirja tulee Suomen osalta voimaan yhden kuukauden kuluttua ratifioimiskirjan tallettamisesta.

Esitykseen sisältyy lakiehdotus pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samana ajankohtana kuin pöytäkirjakin.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	4
1. Johdanto.....	6
2. Nykytila	7
2.1 Yhdistyneet kansakunnat.....	7
2.2 Euroopan neuvosto	8
2.3 Euroopan unioni	9
2.4 Kansallinen lainsäädäntö.....	11
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	11
4. Esityksen vaikutukset	12
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	12
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	13
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	13
5. Asian valmistelu	14
5.1 Sopimusneuvottelut.....	14
5.2 Esityksen valmistelu Suomessa.....	14
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	15
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	16
1. Pöytäkirjan sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön.....	16
2. Lakiehdotuksen perustelut	55
3. Voimaantulo	55
4. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys.....	56
4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus	56
4.2 Käsittelyjärjestys	58
LAKIEHDOTUS	59
VALINNAISEN PÖYTÄKIRJAN SUOMENKIELINEN KÄÄNNÖS JA ENGLANNINKIELINEN ALKUPERÄISTEKSTI.....	60

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota koskeva valinnainen pöytäkirja (jäljempänä pöytäkirja) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa ja avattiin allekirjoitettavaksi New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000. Pöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan 18 päivänä tammikuuta 2002, sen 14 artiklan 1 kappaleen mukaisesti kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun kymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja oli talletettu. Suomi allekirjoitti pöytäkirjan 7 päivänä syyskuuta 2000.

Tammikuuhun 2011 mennessä pöytäkirjan on ratifioinut tai siihen on liittynyt 142 valtiota. Myös kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat sen hyväksyneet.

Pöytäkirja koostuu 17 artiklasta. Pöytäkirjan aineellisoikeudelliset määräykset sisältyvät 1-11 artikloihin. Sen 1 artikla sisältää sopimuspuolille asetetun velvoitteen kieltää lasten myynti ja lasten hyväksikäyttö lapsiprostituutiosta tai pornografiassa. Pöytäkirjan 2 artikla sisältää 1 artiklan käsitteiden määritelmät. Pöytäkirjan 3 ja 4 artiklat sisältävät määräyksiä rikoslainsäädännön ja tuomiovallan ulottuvuudesta. Pöytäkirjan 5 artiklassa määrätään rikoksentehtäjän luovuttamisesta ja pöytäkirjan kattamia rikoksia vastaan tehtävästä kansainvälisestä yhteistyöstä. Pöytäkirjassa kiellettyjen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikoshyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista koskevat määräykset ovat pöytäkirjan 7 artiklassa. Lapsista uhreina ja heitä koskevista oikeuksista ja eduista määrätään 8 artiklassa.

Pöytäkirjan 12-17 artiklat käsittävät pöytäkirjan teknisluontoiset määräykset. Niihin sisältyvät määräykset määräaikaishetimitä (12 artikla), pöytäkirjan ratifiointia tai siihen liittymistä ja sen tallettamista koskevat määräykset (13 artikla), määräykset pöytäkirjan voimaantulosta (14 artikla) ja pöytäkirjan irtisanomisesta (15 artikla) sekä pöytäkirjan muuttamista koskevat määräykset (16 artikla) ja määräykset kieliversioista (17 artikla).

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 35 artiklassa kielletään lasten ryöstäminen, myynti tai kauppaaminen missään tarkoituksessa sekä 34 artiklassa kielletään lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myyntiä sekä lasten hyväksikäyttöä prostituutiosta ja pornografiassa käsittelevässä valinnaisessa pöytäkirjassa kriminalisoidaan eräitä vakavia lapsen oikeuksien rikkomuksia, kuten lapsikauppa, laitton adoptio ja lasten hyväksikäyttö prostituutiosta sekä pornografiassa. Pöytäkirjassa korostetaan kansainvälisen yhteistyön ja yleisen tietoisuuden merkitystä taistelussa valtioiden rajat ylittäviä rikkomuksia vastaan. Siinä myös muistutetaan tiedotus- ja opetuskampanjoiden tärkeydestä lasten suojelun lisäämisessä.

2. Nykytila

2.1 Yhdistyneet kansakunnat

Vuonna 1989 hyväksytty YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus ja sillä on 193 sopimuspuolta. Suomi ratifioi yleissopimuksen 20 päivänä kesäkuuta 1991. Yleissopimuksella tunnustetaan sekä niin sanottujen yleisten ihmisoikeussopimusten takaamat oikeudet ja vapaudet lasten osalta että taataan heille myös erityisiä oikeuksia.

Yleissopimuksen perusteella kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt ovat lapsia, ellei lapseen soveltuvan kansallisen lainsäädännön mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin (1 artikla). Yleissopimuksen keskeisenä periaatteena on lapsen edun ensisijaisuuden huomioiminen kaikissa lasta koskevissa toimissa (3 artikla).

Yleissopimuksessa sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta, kuten lasten hyväksikäytöltä prostituutiossa tai pornografisissa esityksissä tai aineistoissa (34 artikla). Samoin sopimusvaltiot velvoitetaan ryhtymään kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa (35 artikla).

Yleissopimukseen tehty valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin hyväksyttiin New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000. Suomi allekirjoitti pöytäkirjan 7 päivänä syyskuuta 2000 ja se on tullut Suomessa voimaan 10 päivänä toukokuuta 2002 (SopS 31/2002).

YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus (Palermion sopimus; SopS 18-20/2004) sekä sen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan, ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 70-71/2006) hyväksyttiin 15 päivänä marraskuuta 2000. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen ja lisäpöytäkirjan 12 päivänä joulukuuta 2000. Yleissopimus on tullut voimaan Suomessa 12 päivänä maaliskuuta 2004 ja lisäpöytäkirja 7 päivänä lokakuuta 2006.

Suomi on vuonna 1926 liittynyt Kansainliiton piirissä tehtyyn kansainväliseen sopimukseen naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä (SopS 3/1927). Tämä liityntä sisälsi liittymisen Pariisissa vuonna 1904 tehtyyn kansainväliseen sopimukseen valkoiseksi orjakaupaksi kutsuttua rikollista ammattia vastaan ja vuonna 1910 Pariisissa tehtyyn valkoisen orjakaupan ehkäisemistä koskevaan yleissopimukseen, jotka kansainvälisellä tasolla aloittivat taistelun orjuutta ja orjakauppaa vastaan.

Suomi on liittynyt myös vuonna 1933 täysi-ikäisten naisten kaupan vastustamiseksi tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 1/1937), ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskevaan yleissopimukseen (SopS 33/1972), orjuutta koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 27/1927) ja sen

muutospöytäkirjaan (SopS 8/1954). Suomi on ratifioinut myös orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimuksen (SopS 17/1959).

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) piirissä on hyväksytty useita työvoiman hyväksikäyttötarkoitukseen suunnatun ihmiskaupan ja pakkotyön vastustamisen kannalta keskeisiä sopimuksia.

Vuonna 1999 hyväksyttiin ILO:n yleissopimus n:o 182, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä sekä välittömiä toimia niiden poistamiseksi. Se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 2001 (SopS 16/2000). Tämä yleissopimus velvoittaa sen ratifioineet valtiot ryhtymään välittömiin ja tehokkaisiin toimenpiteisiin varmistamaan lapsityön pahimpien muotojen kiireellisen kieltämisen ja poistamisen. Yleissopimusta täydentävä suositus n:o 190 sisältää useita määräyksiä, jotka yleissopimusta täytäntöön panevan sopimusvaltion on otettava huomioon. Yleissopimuksen n:o 182 yhteyteen liittyy ILO:n kansainvälinen ohjelma lapsityövoiman käytön poistamiseksi. Ohjelman avulla pyritään poistamaan lapsityön kaikkein pahimmat muodot. Suomen hallitus on tukenut ohjelmaa vuodesta 1998 lähtien.

2.2 Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (ETS 197) avattiin allekirjoitettavaksi Varsovassa 16-17.päivänä toukokuuta 2005. Yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan 1 päivänä helmikuuta 2008. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 29 päivänä elokuuta 2008, ja sen ratifiointi on parhaillaan valmisteltavana. Yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelleen ulkoasiainministeriön johdolla toimineen työryhmän mietintö valmistui ja luovutettiin ulkoasiainministeriölle 31.8.2010. Mietintö on ollut laajalla lausuntokierroksella, jonka jälkeen yleissopimuksen hyväksymisestä on tarkoitus antaa hallituksen esitys vuoden 2011 vaalien jälkeen kokoontuvalle eduskunnalle.

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (ETS 201) avattiin allekirjoituksille Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007, jolloin myös Suomi allekirjoitti sen. Tässä laaja-alaisessa yleissopimuksessa on määräyksiä rikosten ennalta ehkäisemisestä, uhrien suojelemisesta ja auttamisesta, rikosentekijöihin kohdistettavista interventio-ohjelmista ja -toimenpiteistä, rikosoikeudesta, rikosten tutkinnasta, syytetoimenpiteistä ja rikosoikeudenkäynnistä. Suomen liittyminen yleissopimukseen edellyttää lainsäädäntömuutoksia. Sopimuksen kansallista voimaansaattamista varten on eduskunnan käsiteltävänä hallituksen esitys HE 282/2010 vp. Lainsäädäntömuutosten myötä sopimus tulee Suomessa voimaan syksyllä 2011.

Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla tehty yleissopimus avattiin allekirjoitettavaksi 4 päivänä huhtikuuta 1997 ja se on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Siihen liittyvä ihmisen toisintamisen kieltävä lisäpöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001 ja ihmisalkuperää olevien elinten ja kudosten siirroista tehty lisäpöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä toukokuuta 2006. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen ja edellä mainitut lisäpöytäkirjat ja ne ovat tulleet Suomessa voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2010 (SopS 24/2010).

Euroopan neuvoston ministerikomitea on osana ”Euroopan rakentaminen lapsia varten ja heidän kanssaan” -ohjelmaansa (Building a Europe for and with Children) 17 päivänä marraskuuta 2010 hyväksynyt uuden ohjeistuksen lapsiystävällisestä oikeudesta (Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice). Niiden tarkoituksena on auttaa valtioita varmistamaan lasten asianmukainen kohtelu oikeusjärjestelmässä. Ohjeet soveltuvat kaikkiin alle 18-vuotiaisiin henkilöihin.

Ohjeissa edellytetään muun muassa päätösten tekemistä lasten oikeuksia kunnioittaen, lasten ikä ja tarpeet huomioiden. Lapsille ja heidän huoltajilleen tulee tiedottaa lasten oikeuksista heille ymmärrettävällä tavalla ja lasten näkemyksiä tulee kuunnella ja ne tulee ottaa vakavasti. Lasten kanssa tekemisissä oleville tulee antaa koulutusta lasten oikeuksista ja lasten kuulemisesta sekä lasten tarpeista. Lasten rikkoessa lakia poliisin tulee kohdella heitä siitä huolimatta kunnioittavasti. Lapsilla, jotka ymmärtävät oikeutensa ja joiden oikeuksia on rikottu, tulee olla oikeus viedä asiansa tuomioistuimeen; heillä tulee olla oma lakimies ja heitä tulee kuulla. Lapsia koskevat asiat tulee ratkaista mahdollisimman nopeasti ja ne tulee selittää lapsille siten, että he ne ymmärtävät. Valtioiden tulee edistää lapsiystävällistä oikeutta ja yrittää edistää lasten asioita ja oikeuksia.

2.3 Euroopan unioni

Nizzassa vuonna 2000 hyväksytyssä ja vuonna 2009 oikeudellisen sitovuuden saaneessa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa kielletään orjuus ja pakkotyö. Perusoikeuskirjassa myös nimenomaisesti kielletään ihmiskauppa (5 artikla).

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi vuonna 1997 yhteisen toiminnan ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastustamisesta (97/154/YOS, EYVL L N:o 63, 4.3.1997). Vuonna 2002 hyväksyttiin puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS, EYVL L N:o 203, 1.8.2002), joka asettaa jäsenvaltioille velvoitteen toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ihmiskauppa säädetään rangaistavaksi teoksi. Puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS, EUVL L N:o 013, 20.1.2004) asettaa puolestaan seksuaali- ja

pornografiarikoksia koskevia lainsäädäntövelvoitteita, jotka toteutettiin vuonna 2004 rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (650/2004).

Euroopan unionissa on hyväksytty ihmiskauppaa koskevan vuoden 2002 puitepäättöksen korvaava ihmiskauppadirektiivi. Lisäksi valmisteltavana on vuoden 2004 puitepäättöksen kumoava direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta. Uudet direktiivit perustuvat kokonaisvaltaisessa lähestymistavassaan aihepiirejä koskeviin Euroopan neuvoston yleissopimuksiin.

EU:n ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma (Action Plan on Trafficking in Human Beings) pyrkii vastaamaan erityisesti yhteistyöhön ja rajat ylittävään toimintaan kohdistuviin haasteisiin. Se hyväksyttiin oikeus- ja sisäasiainneuvostossa joulukuussa 2005. Suunnitelma pohjautuu Eurooppa-neuvoston vuonna 2004 hyväksymään vapauden, turvallisuuden ja oikeuden lujittamista EU:ssa koskevaan Haagin ohjelmaan.

Eurooppa-neuvoston hyväksymässä EU:n oikeus- ja sisäasioiden monivuotisessa Tukholman ohjelmassa (Stockholm Programme) vuosille 2010-2014 korostetaan moniammatillista yhteistyötä ja rajat ylittävää toimintaa. Tukholman ohjelmassa huomiota kiinnitetään lasten oikeuksien osalta erityisesti unionin mahdollisuuksiin tuoda lisäarvoa erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten, kuten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön sekä ihmiskaupan uhrien ja ilman huoltajaa olevien alaikäisten, oikeuksien toteutumiseen. Tukholman ohjelmalla pyritään uuden lainsäädännön ja toimenpiteiden sekä yhteistyön ja kumppanuuksien kautta tehostamaan ihmiskaupan torjuntaa ja uhrien suojelua sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumista.

Tukholman ohjelman toimeenpanoon sisältyy myös EU:n ihmiskaupan vastaisen toiminnan koordinaattorin (Anti-Trafficking Coordinator) asettaminen. Koordinaattorin tehtävänä on tehdä ihmiskaupan torjunnasta EU:ssa aiempaa näkyvämpää. Euroopan komissio on 14 päivänä joulukuuta 2010 nimittänyt EU:n ihmiskaupakoordinaattorin tehtävään kyproslaisen Myria Vassiliadoun. Ihmiskaupakoordinaattorin toiminnan on tarkoitus parantaa yhteistyötä ja johdonmukaisuutta ihmiskaupan vastaisessa työssä EU:n instituutioiden, virastojen, jäsenvaltioiden, kolmannen sektorin sekä kansainvälisten toimijoiden välillä. Koordinaattori raportoi suoraan Euroopan unionin komission sisäasioiden pääosaston johtajalle.

Tukholman ohjelman ohella Euroopan unionin neuvoston 30 päivänä marraskuuta 2009 hyväksymä ihmiskaupan torjuntaa koskeva toiminta-asiakirja pyrkii vastaamaan erityisesti yhteistyöhön ja rajat ylittävään toimintaan kohdistuviin haasteisiin. EU:n jäsenmaiden välisen ihmiskaupan vastaisen yhteistyön lisäksi toiminta-asiakirjassa painotetaan kolmansien maiden sekä viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen ja -vaikuttajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Euroopan komissio on 15 päivänä helmikuuta 2011 hyväksynyt lapsen oikeuksia koskevan toimintasuunnitelman, jonka tavoitteena on lujittaa lapsen oikeuksia ja konkretisoida EU:n

perusoikeuskirjan periaatteita. Toimintaohjelma sisältää 11 toimenpidettä, joiden kautta lapsen etu on otettava huomioon kaikissa lapsiin vaikuttavien EU-politiikkojen suunnittelussa, kuten lapsiystävällisessä oikeudenkäytössä, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten osalta sekä rikoksen uhrien suojelussa.

Neuvoston direktiivi (2003/81/EY, EYVL L N:o 261, 6.8.2004) velvoittaa jäsenvaltioita tietyin edellytyksin myöntämään oleskeluluvan sellaisille kolmannen valtion kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai ovat olleet laittomassa maahanmuutossa avustamisen kohteita, ja jotka tekevät yhteistyötä viranomaisten kanssa.

2.4 Kansallinen lainsäädäntö

Suomen lainsäädäntö ja viranomaiskäytännöt vastaavat pöytäkirjan vaatimuksia jäljempänä esitettävällä tavalla. Kansallisen lainsäädännön ja käytäntöjen osalta relevantit säännökset tuodaan esiin ja käsitellään yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä kulloinkin kyseessä olevan artiklan osalta erikseen.

Elokuun 1 päivänä 2004 tuli voimaan laki rikoslain muuttamisesta (650/2004). Siinä kansallinen rikoslainsäädäntö on saatettu vastaamaan ihmiskaupan, parituksen ja lapsipornografian osalta muun ohessa nyt kysymyksessä olevassa pöytäkirjassa asetettuja lainsäädäntövelvoitteita. Rikoslakiin (39/1889) tehtyjen muutosten suhdetta velvoittaviin kansainvälisiin sopimuksiin ja päätöksiin on käsitelty perusteellisesti muutosten pohjana olevan hallituksen esityksen (HE 34/2004 vp) perusteluissa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan.

Pöytäkirjan hyväksymisellä on tärkeä käytännöllinen ja periaatteellinen merkitys. Pöytäkirjan hyväksyminen vahvistaa jo voimassa olevan lainsäädännön toimeenpanoa ja viranomaistoimintaan tälläkin hetkellä kohdistuvia velvoitteita.

Pöytäkirjan tavoitteena on edistää ja suojella lapsen oikeuksia laajentamalla toimenpiteitä, joihin sopimusvaltioiden tulisi lapsen oikeuksien yleissopimuksen päämäärien ja sen määräysten, erityisesti 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 ja 36 artiklan täytäntöönpanemiseksi ryhtyä taatakseen, että lapsia suojellaan lasten myynniltä, lapsiprostituutiolta ja lapsipornografialta.

Pöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita kieltämään lasten myynnin sekä lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai pornografiassa (artikla 1). Pöytäkirjan 2 artiklassa tarkennetaan, että lasten myynnillä tarkoitetaan tekoa tai liiketointa, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan (kohta a), lapsiprostituutiolla tarkoitetaan lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan (kohta b) ja lapsipornografialla tarkoitetaan todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaalisessa tarkoituksessa (kohta c).

Pöytäkirja sisältää myös määräyksiä rikoslainsäädännön (artikla 3) ja tuomiovallan (artikla 4) ulottuvuudesta, rikoksentekijän luovuttamisesta (artikla 5) ja yhteistyöstä (artikla 6). Lisäksi pöytäkirjassa käsitellään pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikosten tuottaman hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista (artikla 7). Lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosoikeudenkäynnissä on määräyksiä 8 artiklassa. Pöytäkirjassa ei ole mainintaa varaumien tekemisestä.

Kansainvälisoikeudellisesti pöytäkirjan erikoisuus on itse pääsopimusta eli yleissopimusta ratifioimattomien valtioiden mahdollisuus sekä allekirjoittaa että ratifioida valinnainen pöytäkirja tai liittyä siihen. Tällä määräyksellä haluttiin mahdollistaa erityisesti Yhdysvaltojen mukaantulo pöytäkirjan osapuoleksi. Ainoastaan Yhdysvallat ja Somalia eivät ole ratifioineet muutoin lähes universaalisti hyväksyttyä yleissopimusta. Pöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan, kun kymmenen valtiota on ratifioinut sen (14 artikla).

Pöytäkirjan osalta sopimuspuolten tulee raportoida YK:n lapsen oikeuksien komitealle pöytäkirjan määräysten soveltamisesta kahden vuoden kuluttua sen voimaantulosta (12 artikla). Jatkossa ensimmäisen raportin jälkeen sopimuspuolet sisällyttävät tiedot pöytäkirjan täytäntöönpanosta yleissopimusta koskeviin määräaikaishavaintoihin.

4. Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksestä ei aiheudu taloudellisia vaikutuksia.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Pöytäkirjalla ei anneta viranomaisille uusia tehtäviä eikä vaikuteta viranomaisten välisiin toimivaltasuhteisiin. Näin ollen pöytäkirjan ei voida katsoa merkittävästi lisäävän viranomaisten työmääriä.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Pöytäkirjalla vahvistetaan lapsen asemaa ja oikeuksia kieltämällä lasten myynnin sekä lasten hyväksikäytön lapsiprostituutiossa ja lapsipornografiassa.

Pöytäkirja vahvistaa perustuslain 2 luvussa mainittujen perusoikeuksien, kuten oikeus tasa-arvoiseen kohteluun yksilöinä (6 §) ja oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §), toteutumista.

Pöytäkirjaan sisältyvistä periaatteista johtuvat oikeudet ja vapaudet toteutetaan Suomessa laintasoisin säädöksin. Pöytäkirja parantaa yksilön asemaa vahvistamalla lapsen asemaa ja oikeuksia velvoittamalla sopimusvaltiot kieltämään lasten hyväksikäytön.

Pöytäkirjassa todetaan erityisen haavoittuvien ryhmien, mukaan luettuna tytöt, suurempi vaara joutua seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, ja että seksuaalisesti hyväksikäytetyistä ihmisistä valtaosa on tyttöjä. Näiden seikkojen tiedostamisen kautta pöytäkirjalla pyritään tietoisuuden lisäämisen ja lasten suojelemisen kautta tukemaan erityisen haavoittuvien ryhmien oikeuksien tunnustamista ja mahdollisuuksien lisäämistä.

Pöytäkirjalla vahvistetaan lapsiin kohdistuvien rikosten, erityisesti lasten myynnin, lapsipornografian ja lapsiprostituution vastaisen tietoisuuden ja tuomittavuuden lisäämistä yhteiskunnassa. Näin ollen pöytäkirja osaltaan vahvistaa näiden jo aiemmin kriminalisoitujen tekojen kieltoa ja sosiaalista valvontaa, jolloin myös kiinnijäämisen riski kasvaa.

Pöytäkirjalla pyritään paitsi lisäämään kansalaisten tietoisuutta lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota koskevasta rikollisuudesta, myös vahvistamaan viranomaisten ja muiden asiaan liittyvien tahojen maailmanlaajuisia yhteistyötä ja edistämään myös muiden maiden edellä mainittujen rikosten vastaista työtä.

5. Asian valmistelu

5.1 Sopimusneuvottelut

YK:n ihmisoikeustoimikunta asetti vuonna 1994 päätöslauselmallaan (1994/90) työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia suuntaviivoja mahdollista lasten oikeuksien yleissopimuksen lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevaa pöytäkirjaa varten. Ihmisoikeustoimikunta antoi päätöslauselmallaan vuonna 1995 (1995/78) työryhmälle valtuudet valmistella laatimiensa suuntaviivojen pohjalta esityksen lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevaksi pöytäkirjaksi.

Työryhmä kokoontui seitsemän vuoden ajan. Se hyväksyi pöytäkirjatekstin maaliskuussa 2000 YK:n ihmisoikeustoimikunnan 56. istunnon yhteydessä. Tämän jälkeen pöytäkirja hyväksyttiin YK:n talous- ja sosiaalineuvoston (ECOSOC) toukokuussa 2000 pidetyssä istunnossa. YK:n yleiskokous hyväksyi pöytäkirjan lopullisesti 25 päivänä toukokuuta 2000. Pöytäkirja avattiin allekirjoitettavaksi New Yorkissa Peking + 5 erityisistunnon yhteydessä 5 - 6 päivänä syyskuuta 2000. Se on tullut kansainvälisesti voimaan 18 päivänä tammikuuta 2002.

5.2 Esityksen valmistelu Suomessa

Ulkoasiainministeriö on pyytänyt pöytäkirjan allekirjoittamista varten lausunnot oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, opetusministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä sekä työministeriöltä. Kaikki lausunnonantajat katsoivat, ettei pöytäkirjan allekirjoittamiselle ollut estettä.

Suomi on allekirjoittanut pöytäkirjan 7 päivänä syyskuuta 2000.

Pöytäkirjan hyväksymisestä on pyydetty lausunnot oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, opetusministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, työministeriöltä ja valtakunnansyyttäjänvirastolta. Lausunnoissa kannatettiin pöytäkirjan hyväksymistä sen edellyttämien adoptiolainsäädäntöön tehtävien lainsäädäntömuutosten toteuttamisen jälkeen.

Ulkoasiainministeriö asetti 4 päivänä helmikuuta 2008 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta ratifioinnin edellyttämät toimenpiteet. Työryhmän toimeksiantoa laajennettiin sittemmin käsittämään myös ne toimenpiteet, joita YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan ratifiointi edellyttää. Työryhmän laatima erillinen mietintö Euroopan neuvoston

ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta valmistui 31 päivänä elokuuta 2010.

Työryhmä on laatinut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan ratifioinnista erillisen mietinnön, johon sisältyy hallituksen esitys ja joka luovutettiin ulkoasiainministeriölle 11 päivänä maaliskuuta 2011. Tämän jälkeen se lähetetään laajalle lausuntokierrokselle. Lausuntokierroksen jälkeen hallituksen esitys tarkistetaan ja viimeistellään virkamiestyönä ulkoasiainministeriössä.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Pöytäkirjassa sopimuspuolilta edellytetään adoptiosuostumuksen asiattomin keinoin hankkimisen kriminalisointia.

Suomessa parhaillaan vireillä olevassa adoptiolainsäädännön uudistamistyössä tämä pöytäkirjan vaatimus on huomioitu. Oikeusministeriön asettaman adoptiolakityöryhmän esityksen (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 84/2010) toteutuminen ehdotetussa muodossa täyttää pöytäkirjan vaatimukset tältä osin. Mikäli adoptiolakityöryhmän ehdotukset eivät toteudu, tämä tulee huomioida pöytäkirjan ratifiointia koskevan esityksen jatkovalmistelussa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Pöytäkirjan sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla

Pöytäkirjan 1 artiklassa veloitetaan sopimuspuolet kieltämään lasten myynti, lapsiprostituutio ja lapsipornografia pöytäkirjan määräysten mukaisesti.

2 artikla

Pöytäkirjan 2 artikla sisältää käsitelmääritelmät.

”Lasten myynnillä” tarkoitetaan tekoa tai liiketointia, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan.

”Lapsiprostituutio” on puolestaan lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan.

”Lapsipornografia” tarkoittaa todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaaliseen tarkoitukseen.

Mainitut määritelmät liittyvät rikoslain kriminalisointeihin, jotka koskevat ihmiskauppaa (25 luvun 3 ja 3 a §), paritusrikoksia (20 luvun 9 ja 9 a §) ja lapsipornografiarikoksia (17 luvun 18, 18 a ja 19 §).

Kriminalisointien suhdetta määritelmiin käsitellään seuraavassa kriminalisointivelvoitteita koskevan 3 artiklan yhteydessä.

3 artikla

Pöytäkirjan 3 artiklan *1 kappaleessa* asetetaan sopimusvaltioille velvoite kriminalisoida lasten myyntiin, lapsiprostituutioon ja lapsipornografiaan liittyvät rikokset.

Kriminalisointien on oltava riippumattomia siitä, tehdäänkö ne kotimaassa tai ylittävätkö ne valtioiden rajat, ja siitä, ovatko rikokset yksittäisen henkilön tekemiä vai osa järjestäytyneitä rikollisuutta.

Pöytäkirjan mukaiset rikokset ovat Suomessa rangaistavia tekijöiden lukumäärästä ja rikollisuuden järjestäytyneestä luonteesta riippumatta. Säännösten alueellinen

soveltaminen liittyy rikoslain 1 lukuun Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta, joka puolestaan liittyy pöytäkirjan 4 artiklaan.

Kappaleen a kohdan i alakohda velvoittaa kriminalisoimaan teot, joissa lasten myynnin yhteydessä lapsi tarjotaan, luovutetaan tai vastaanotetaan millä tahansa tavalla lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä varten, lapsen elinten siirtämiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tai lapsen käyttämiseksi pakkotyöhön. Lasten myynti on määritelty 2 artiklan a kohdassa.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan ihmiskaupasta tuomitaan se, joka ottaa valtaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Rikoslain 25 luvun 3 a §:n mukaan rikoksen voi tehdä törkeäksi ihmiskaupaksi se, että rikos on kohdistunut kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen. Tähän ikäryhmään kuuluvaan kohdistuvasta ihmiskaupasta tuomitseminen ei edellytä, että teko on tapahtunut palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Lapseen kohdistuva ihmiskaupparikos on siis Suomessa rangaistava laajemmin kuin mitä pöytäkirja edellyttää.

Kappaleen a kohdan ii alakohdan mukaan sopimusvaltion on säädettävä rangaistavaksi myös lasten myynnin yhteydessä suostumuksen hankkiminen asiattomin keinoin, välittäjän ominaisuudessa, lapsen adoptoinnille sovellettavien kansainvälisten lapseksiottamista koskevien oikeudellisten asiakirjojen vastaisesti.

Rikoslain mukaisesta ihmiskaupparikoksesta tuomitseminen edellyttää, että toimintaan liittyy tietty tarkoitus (esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö) ja tietty tekotapa (esimerkiksi valtaan ottaminen). Kappaleen a kohdan ii alakohdan mukaisissa teoissa nämä edellytykset eivät välttämättä täyty, jolloin rikoksentekijää ei voida rangaista ihmiskaupparikoksesta. Tällainen teko ei myöskään täytä lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 53 §:ssä rangaistavaksi säädetyn laittoman ottolapsen välittämisen tunnusmerkistöä, joka ei koske suostumuksen hankkimista adoptointiin. Suostumuksen hankkiminen asiattomin keinoin voi joissakin tapauksissa täyttää rikoslain 25 luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetyn pakottamisen tunnusmerkistön. Se kuitenkin edellyttää tekotapana väkivallan tai uhkauksen käyttämistä.

Kappaleen a kohdan ii alakohdassa tarkoitettu teko on siis Suomen lain mukaan rangaistava vain tietyissä tapauksissa. Pöytäkirjaan liittyminen edellyttää näin ollen, että epäasiallinen adoptiosuostumuksen hankkiminen säädetään erikseen rangaistavaksi. Tämä koskee esimerkiksi tapauksia, joissa suostumus saadaan maksua vastaan. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että pöytäkirjassa käytettyä ilmaisua ”asiattomin keinoin” täsmennetään tekotapojen osalta.

Parhaillaan on käynnissä lapseksi ottamista koskevan lainsäädännön uudistaminen. Siinä hankkeessa tulee kokonaisuudessaan arvioiduksi myös adoptioasioita varten tarvittava rangaistussääntely. Tarkoituksenmukaista tämän vuoksi on, että siinä yhteydessä valmistellaan myös pöytäkirjan mukaista epäasiallista adoptiosuostumusta koskeva rangaistussäännös. Tämä ei kuitenkaan saisi viivästyttää pöytäkirjaan liittymistä, mikä on otettava huomioon näiden hankkeiden jatkovalmistelussa.

Adoptiolakityöryhmä on luovuttanut mietintönsä 17 päivänä joulukuuta 2010. Mietinnössä ehdotetaan rikoslain 25 lukuun lisättäväksi uusi 3 b §, jossa säädetään rangaistavaksi laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen. Mainittuun rikokseen syyllistyisi se, joka 1) lupaamalla tai antamalla korvauksen, 2) erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä taikka 3) taivuttamalla tai painostamalla saa toisen antamaan suostumuksen adoptioon. Rangaistukseksi olisi tuomittava sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Yritys olisi rangaistava. Kuten mietinnöstä ilmenee (s. 55), uudella rangaistussäännöksellä toteutettaisiin pöytäkirjan asettama kriminalisointivelvoite. Mietintö on ollut 18 päivänä helmikuuta 2011 päättyneellä lausuntokierroksella.

Kappaleen b kohdan mukaan kunkin sopimusvaltion on kriminalisoitava lapsen tarjoaminen, vastaanottaminen, välittäminen tai luovuttaminen lapsiprostituutiota varten. Lähtökohtaisesti myös tällaisessa tapauksessa on kysymys ihmiskaupparikoksesta. Huomioon on otettava myös rikoslain 20 luvun 9 ja 9 a §:n säännökset parituksesta ja törkeästä parituksesta. Paritus- ja ihmiskaupparikosten tekotavat ovat jossakin määrin päällekkäiset. Ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset ovat ensisijaisia paritussäännöksiin nähden. Rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan parittamisen kohteena alle kahdeksantoista vuoden ikä voi tehdä parituksen törkeäksi. Suomen rikoslainsäädäntö täyttää lapsiprostituutiota vastaan taistelemisen osalta kappaleen b kohdan asettamat velvoitteet.

Kappaleen c kohdan mukaan sopimusvaltioissa on rangaistavaa oltava myös 2 artiklassa tarkoitetun lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, tuonti, vienti, tarjoaminen, myyminen tai hallussapito yllä mainittua tarkoitusta varten.

Lapsipornografiarikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat rikoslain 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:ssä. Pykälästä ensiksi maimittun 1 momentin 1 kohdan mukaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämiseen syyllistyy se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta. Saman pykälän 4 momentin mukana lapsena pidetään kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi.

Rikoslain 17 luvun 18 a §:n mukaan kysymys on törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, jos sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan

lasta esittävän kuvan levittämisessä 1) lapsi on erityisen nuori, 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai 4) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon puolestaan syyllistyy rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla.

Kun lapsipornografiaa koskevia säännöksiä viimeksi muutettiin (elokuun 2004 alussa voimaan tullut rikoslain muuttamisesta annettu laki 650/2004), huomioon otettiin (HE 34/2004 vp) myös pöytäkirjan asettamat kriminalisointivelvoitteet. Lapsipornografiaa koskevat rangaistussäännökset ovat parhaillaan uudistettavina. Joulukuun 2010 alussa eduskunnalle on annettu hallituksen esitys HE 282/2010 vp, jolla on tarkoitus toteuttaa Euroopan neuvoston lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen asettamat kriminalisointivelvoitteet ja muutenkin ehdotetaan säännöksiä täsmennettäväksi niin, että ne samalla vastaavat pöytäkirjan asettamia vaatimuksia.

Hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp ehdotetaan rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momenttia muutettavaksi niin, että teko tapoja koskien momenttiin lisätään ”taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville” ja ”pitää saatavilla”. Momenttia muutettaisiin myös niin, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavilta kuville ja kuvatallenteilta edellytettäisiin todellisuuspohjaisuutta tai todenmukaisuutta. Muutoksen taustalla ovat nykyisen säännöksen tulkinnanvaraisuus ja yleissopimuksen velvoitteiden täyttäminen. ”Todellisuuspohjaisella” tarkoitettaisiin sitä, että kuva perustuu hyväksikäyttötilanteeseen eli tosiasiallisesti tapahtuneeseen tilanteeseen, jossa lapsi on ollut sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan toiminnan kohteena. ”Todenmukaisella” tarkoitettaisiin tässä yhteydessä ensisijaisesti tilanteita, joissa kuvasta tai kuvatallenteesta ei voida päätellä, kuvaako se todellisia henkilöitä tai todellisia tapahtumia.

Esityksessä rikoslain 17 luvun 19 §:ää ehdotetaan muutettavaksi monin tavoin. Muutoksista ensimmäinen koskisi sitä, että nykyisissä mainittujen valokuvan, videonauhan, elokuvan tai kuvatallenteen asemasta hallussapidon kohteena mainittaisiin kuva tai kuvatallenne. Rangaistavaa olisi sellaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapito, jossa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta. Muutosta nykysääntelyyn tarkoittaisi myös se, että hallussapitorikos tulisi koskemaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa aineistoa. Voimassa olevan säännöksen mukaan, jotta teko olisi rangaistava, on lapsi esitettävä sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä

ilmeisen loukkaavalla tavalla. Pykälään myös lisättäisiin uutena tekotapana pääsyn hankkiminen 18 §:ssä tarkoitettuun kuvaan tai kuvataallenteeseen.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan, jollei sopimusvaltion kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, samat määräykset koskevat myös edellä mainittujen tekojen yritystä ja avunantoa tai osallisuutta niihin. Artikla jättää yrityksen, avunannon ja osallisuuden rangaistavuuden sopimusvaltioiden kansallisen lainsäädännön ja sen muuttamiseen liittyvän vapaan harkinnan varaan.

Kun rangaistussäännösten lisäksi otetaan huomioon rikoslain 5 luvun säännökset, Suomen lainsäädännön mukaan avunanto ja osallisuus ihmiskaupparikoksiin, paritusrikoksiin ja lapsipornografiarikoksiin ovat rangaistavia. Sama koskee yritystä kuitenkin niin, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (rikoslain 17 luvun 19 §) ei ole rangaistavaa.

Lapsipornografian hallussapidon yrityksen rangaistavaksi säätämistä on arvioitu hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp. Esityksessä (s. 62 ja 63) todetaan, että arvioitaessa yrityksen kriminalisoimisen tarvetta on huomioon otettava rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä yrityksen kriminalisoimisen osalta esitetty (HE 44/2002 vp, s. 132/I). Yrityksen rankaisemisen perusta on syyllisyys- ja vaarantamivastuussa. Yritys on osoitus yhtäältä tekijän syyllisyydestä, toiseksi siihen liittyy oikeudenloukkauksen vaara. Mitä vakavammasta loukkauksesta on kyse, sitä perustellumpaa rikoslain tavoitteen, intressisuojan, kannalta on rangaista myös rikoksen yrityksestä. Kaikkein törkeimpien rikosten yritykset onkin meillä säännönmukaisesti säädetty rangaistaviksi. Lainsäätäjän toimintaa rajoittavat myös oikeusturvasyyt ja näyttöongelmat. Mitä useampaan objektiivisesti havainnoitavaan osatekoon oikeushyvän loukkaamiseen tai vaarantamiseen tähtäävä tekojen sarja on paloiteltavissa, sitä helpommin lainsäätäjä voi liittää rikokseen yritys vastuun. Rikosten jakaantuessa selvästi erottuviin osavaiheisiin oikeusturvasyyt ja näyttöön liittyvät ongelmat eivät muodosta samanlaisia esteitä yrityksen rankaisemiselle kuin jos tällaisia osavaiheita ei voida erottaa.

Hallituksen esityksen HE 282/2010 vp mukaan poikkeuksellista voidaan todeta olevan jo se, että säädetään rangaistavaksi pelkästään jonkin aineiston hallussapito ilman, että samalla on kysymyksessä valmisteluluonteinen teko jonkin muun rikoksen tekemistä varten. Sinällään hallussa pidettävää lapsipornografista materiaalia voidaan jatkossa levittää, mutta levittäminen ei ole tunnusmerkistön osa ja levittäminen on erikseen rangaistavaa. Jo itse hallussapidon kriminalisoinnin poikkeuksellisuuden totesi eduskunnan perustuslakivaliokuntakin (PeVL 23/1997 vp), kun nykyistä rikoslain 17 lukua aikanaan säädettiin.

On sinällään mahdollista, että ennen hallussapidon toteutumista voidaan erottaa sitä edeltäviä hankkimista osoittavia toimia. Hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että siinä ehdotetaan sukupuolisiveellisyyttä

loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa rikoslain 17 luvun 19 §:ää täydennettäväksi niin, että tekotapana kriminalisoidaan myös pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan. Tällöin kysymyksessä ovat tapaukset, joissa tällainen aineisto ei ole tekijän hallussa mutta on hänen saatavillaan. Kun lisäksi otetaan huomioon mainitussa pykälässä säädetty enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta, riittäviä perusteita sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisoimiseen ei voida katsoa olevan. Näitä näkemyksiä voidaan myös tässä yhteydessä pitää merkityksellisinä.

Epäasiallista adoptiosuostumusta koskevan rangaistussäännöksen valmistelun yhteydessä on jo arvioitu, onko perusteita säätää sen yritys rangaistavaksi. Kuten edellä todettiin, adoptiolakityöryhmä on päättänyt myönteiseen lopputulokseen.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopimusvaltio säätää kyseisille rikoksille asianmukaiset rangaistukset, joissa otetaan huomioon rikosten vakavuus. Kyseinen säännös jättää sopimusvaltioille suhteellisen vapaat kädet rikoksista säädettyjen rangaistusten suhteen. Rikosten rangaistustasoon rikoslaissa vaikuttavat niiden yleisellä tasolla arvioitu vakavuus ja paheksuttavuus sekä kansainväliset velvoitteet. Lisäksi huomioon on otettava rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuus niin, että eri rikoksista säädetty rangaistusasteikot suhteutuvat järkevällä tavalla toisiinsa.

Kappaleen ei voi katsoa edellyttävän rikoslaissa säädettyjen enimmäisvankeusrangaistusten korottamista.

Enimmillään vankeutta voidaan tuomita ihmiskaupasta kuusi vuotta, törkeästä ihmiskaupasta kymmenen vuotta, parituksesta kolme vuotta, törkeästä parituksesta kuusi vuotta, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä kaksi vuotta, törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä kuusi vuotta ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta yksi vuosi. Pöytäkirjan rikosentekijän luovuttamista koskevan 5 artiklan 1 kappale oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että viimeksi mainittu enimmäisvankeusrangaistus nostettiin vuonna 2004 kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen.

Adoptiolakityöryhmä on ehdottanut, että ankarin rangaistus laittomasta adoptiosuostumuksen hankkimisesta olisi yksi vuosi vankeutta.

Artiklan 4 kappaleen mukaan, jollei kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen määräykset oikeushenkilöiden vastuusta artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen rikosten osalta. Tämä oikeushenkilöiden vastuu voi olla rikosoikeudellinen, siviilioikeudellinen tai hallinto-oikeudellinen kyseisen sopimusvaltion soveltamien oikeusperiaatteiden mukaisesti.

Myös tämä kappale jättää siis huomattavan kansallisen joustonvaran. Oikeushenkilön vastuun ei tarvitse olla rikosoikeudellista, se voi olla myös siviilioikeudellista (esimerkiksi

vahingonkorvausvastuu) tai hallinto-oikeudellista (esimerkiksi lapseksiottamisesta annetun lain 52 §:n mukainen luvan peruuttaminen).

Suomessa oikeushenkilön rangaistusvastuu on ulotettu pornografiarikoksiin, paritusrikoksiin ja ihmiskaupparikoksiin (rikoslain 17 luvun 24 §, 20 luvun 13 § ja 25 luvun 10 §). Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään tarkemmin rikoslain 9 luvussa. Seuraamukseksi tuomitaan yhteisösakko, jonka alin rahamäärä on 850 ja ylin rahamäärä 850 000 euroa (rikoslain 9 luvun 9 §).

Pakottaminen ei ole oikeushenkilön rangaistusvastuun piirissä niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa rikoslain 25 luvun 8 § saattaisi tulla sovellettavaksi artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohdassa tarkoitetuissa tilanteissa. Mutta tässäkin tapauksessa kuten oikeushenkilön rangaistusvastuun lisäksi muiden edellä mainittujen rikosten kohdalla kysymykseen saattaa tulla siviilioikeudellinen vastuu tai hallinto-oikeudellinen vastuu.

Hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp ehdotetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n täydentämistä niin, että liiketoimintakieltoon voidaan määrätä myös sellainen lain 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt pornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen.

Ulkoasiainministeriön asettama Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamista valmisteleva työryhmä on antamassaan mietinnössä ehdottanut liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamista vastaamaan yleissopimuksen 23 artiklan 4 kappaleen määräyksiä. Edellä mainitussa artiklassa edellytetään muun muassa, että sopimuspuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla mahdollistetaan ihmiskaupan harjoittamiseen käytetyn laitoksen väliaikainen tai pysyvä sulkeminen, tai kielletään rikoksentekijää väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa tämä rikos on tehty.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaankin liiketoimintakiellosta annetun lain täydentämistä 3 §:n liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten osalta siten, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt ihmiskaupparikokseen tai törkeään ihmiskaupparikokseen taikka edellä mainittujen rikosten yritykseen tai osallisuuteen. Mietinnössä ehdotetaan lisäksi lain 4 §:ssä määritellyn liiketoimintakiellon sisällön laajentamista siten, ettei liiketoimintakieltoon määrätty saisi itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä ihmiskaupparikos on tehty eikä muutoin toimia laissa määritellyin tavoin liiketoiminnassa. Samoin ehdotuksen mukaan väliaikaiseen liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä, mikäli henkilö on epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, ja jos väliaikaisen kiellon määrääminen on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan tai ihmiskaupparikoksen tekemisen estämiseksi.

Artiklan 5 *kappaleessa* on yleinen säännös sopimusvaltioiden velvollisuudesta ryhtyä kaikkiin tarvittaviin oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että kaikki lapseksiottamisen kanssa tekemisissä olevat henkilöt toimivat sovellettavien kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen mukaisesti. Adoptiolakityöryhmä ehdottaa, että säädetään uusi adoptiolaki, jossa otetaan huomioon adoptiota koskevat kansainväliset velvoitteet. Laissa olisi runsaasti kansainvälistä adoptiota koskevia menettelysäännöksiä ja muita säännöksiä.

4 artikla

Pöytäkirjan 4 artiklassa säännellään sopimusvaltioiden alueellista lainkäyttövaltaa. Artiklan 1 *kappale* asettaa sopimusvaltiolle veloitteen saattaa 3 artiklan 1 *kappaleessa* tarkoitetut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikokset tehdään sen alueella tai kyseisessä valtiossa rekisteröidyillä aluksella tai lentoaluksessa.

Pöytäkirjan 4 artiklan 1-3 *kappaleen* suhdetta rikoslain 1 lukuun on käsitelty ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp (s. 70 ja 71). Tässä yhteydessä voidaan yhtyä esityksen perusteluihin, joiden mukaan pöytäkirjan 4 artikla ei vaikuta edellyttävän rikoslain 1 luvun muutoksia.

Pöytäkirjan 4 artiklan osalta on otettava huomioon rikoslain 1 luvun 1 ja 2 §. Pykälistä ensimmäisen 1 momentin mukaan Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Rikoslain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 *kappaleen* mukaan suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos on tehty

- 1) aluksen ollessa aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella taikka
- 2) aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella ja rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö tai sen miehistön jäsen taikka sen matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö.

Rikoslain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan Suomen lakia sovelletaan myös suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai sen miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos tekijä teollaan on rikkonut hänelle aluksen päällikkönä tai miehistön jäsenenä lain mukaan kuuluvaa erityistä velvollisuutta.

Suomen rikoslaki on soveltamisalaltaan hieman suppeampi kuin mitä pöytäkirjan 4 artiklan 1 *kappale* edellyttää. Suomen rikoslakia ei voida soveltaa suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen, joka on tehty aluksen ollessa vieraan valtion alueella tai ilma-aluksen ollessa vieraan valtion alueen yläpuolella, jos rikoksen on tehnyt muu kuin rikoslain 1 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö. Poikkeusta pöytäkirjan veloitteesta voidaan kuitenkin pitää hyvin pienenä. Rikoslain 1 luvun 2 §:n 2 momentin soveltamisalan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi satamassa olevalla aluksella vierailevat

henkilöt, lentokentällä olevassa ilma-aluksessa työskentelevät miehistöön kuulumattomat henkilöt taikka liikkeellä olevassa aluksessa oleskelevat luotsit.

Rikoslain 1 luvun 2 §:ssä säädettyt rajoitukset ovat käytännössä erittäin vähämerkityksisiä. Vastaava kansainvälisen velvoitteen ja rikoslain toisistaan poikkeavuus koskee esimerkiksi Palermon sopimuksen 15 artiklan 1 kappaletta. Yleissopimusta voimaan saatettaessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi muuttaa rikoslakia (HE 32/2003 vp). Eroavaisuus on niin ikään arvioitu vaikutukseltaan hyvin pieneksi ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/2004 vp). Rikoslain 1 luvun 2 §:n säännöksiä ei siten ole tältä osin syytä tässäkään yhteydessä muuttaa.

Pöytäkirjan 4 artiklan 2 *kappaleen* mukaan kukin sopimusvaltio voi ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikoksesta epäilty on kyseisen valtion kansalainen tai sen alueella asuva henkilö tai kun rikoksen uhri on kyseisen valtion kansalainen.

Pöytäkirjan 4 artiklan 2 kappale koskee harkinnanvaraisia toimivallan perusteita. Rikoslain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaiseen rinnastetaan rikoslain 1 luvun 6 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn Suomen kansalaiseen kohdistuneeseen rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Pöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetut rikokset ovat sellaisia, joista on säädetty yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen ylittävä enimmäisvankeusrangaistus on ehdotettu säädettäväksi myös laittomasta adoptiosuostumuksen hankkimisesta.

Artiklassa ei oteta kantaa kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen, joka rikoslain 1 luvun 11 §:n mukaan rajoittaa Suomen lain soveltamista harkinnanvaraisen 2 kappaleen mukaisissa tapauksissa eli silloin, kun Suomen kansalainen tai täällä pysyvästi asuva ulkomaalainen on tehnyt rikoksen ulkomailla tai kun suomalaisen on kohdistunut rikos vieraan valtion alueella. Pykälän 1 momentin mukaan näissä tapauksissa Suomen laki voi tulla sovellettavaksi vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Saman momentin mukaan tämä vaatimus ei kuitenkaan koske pornografiarikoksia eikä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneita paritusrikoksia. Ihmiskaupparikokset on säädetty rikoslain 1 luvun 7 §:n 3 momentissa kansainvälisiksi rikoksiksi, joihin Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta.

Pöytäkirjan 4 artiklan 3 *kappaleen* mukaan kukin sopimusvaltio ryhtyy myös tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen edellä mainitut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikoksesta epäilty on sen alueella eikä se luovuta kyseistä henkilöä toiselle sopimusvaltiolle sillä perusteella, että rikoksentekijä on sen oma kansalainen. Kappale ilmentää rikosoikeutta koskevissa kansainvälisissä asiakirjoissa yleistä ”luovuta tai tuomitse” -periaatetta (aut dedere aut judicare).

Suomen lainsäädäntö mahdollistaa laajasti rikoksentekijöiden, myös Suomen kansalaisten luovuttamisen nyt kysymyksessä olevien rikosten takia. Lähtökohtaisesti luovuttaminen tulee kysymykseen, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tämä edellytys täyttyy ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografirikoksen kohdalla. Tarkemmin luovuttamisen edellytyksistä ja ehdoista säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 2-7 §:ssä, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2–10 §:ssä ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 2–12 §:ssä. Näiden lakien taustalla olevien kansainvälisten velvoitteiden lisäksi Suomella on kahdenkeskisiä sopimuksia rikoksentekijöiden luovuttamisesta esimerkiksi Amerikan Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian kanssa. Kun otetaan huomioon vielä se, että edellä artiklan muiden kappaleiden kohdalla esitetyn perusteella Suomen lainkäyttövalta laajasti käsittää pöytäkirjan mukaiset rikokset, kappaletta ei voida pitää Suomen lainsäädännön kannalta ongelmallisena.

Pöytäkirjan 4 artiklan 4 *kappaleen* mukaan pöytäkirja ei estä rikosoikeudellisen toimivallan käyttämistä kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Kappale ei aseta sopimusvaltioille velvoitteita.

5 artikla

Pöytäkirjan 5 artikla koskee rikoksentekijöiden luovuttamista. Artiklan 1 *kappaleen* mukaan pöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen rikosten katsotaan sisältyvän sopimusvaltioiden välillä voimassa olevassa luovuttamissopimuksessa sekä jokaisessa niiden välillä myöhemmin tehtävässä luovuttamissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin, joiden johdosta rikoksentekijä voidaan luovuttaa, kyseisten sopimusten sisältämien ehtojen mukaisesti. Artiklan 3 *kappaleessa* todetaan, että sopimusvaltiot, jotka eivät aseta rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaoloa, tunnustavat keskenään kyseiset rikoksesta sellaisiksi rikoksiksi, joiden johdosta rikoksentekijä voidaan luovuttaa, pyynnön vastaanottavan valtion lainsäädännössä määrättyjen ehtojen mukaisesti.

Artiklan 1 ja 3 kappale eivät laajenna luovutuspyynnön saavan sopimusvaltion velvollisuutta suostua luovuttamiseen siitä, mikä sillä on luovuttamissopimuksen tai kansallisen lainsäädännön mukaan. Luovuttaminen tapahtuu luovuttamissopimusten

ehtojen tai pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännössä määrättyjen ehtojen mukaisesti. Nämä ehdot voivat koskea esimerkiksi rikokselle asetettua vähimmäisrangaistusvaatimusta tai kieltäytymisperusteita. Mainittujen kappaleiden ei voidakaan katsoa asettavan rikosentekijän luovuttamiseen liittyviä lainsäädännön muuttamistarpeita. Kuten edellä jo 4 artiklan 3 kappaleen yhteydessä on todettu, Suomen lainsäädäntö mahdollistaa laajasti rikosentekijöiden luovuttamisen Suomesta pöytäkirjan mukaisten rikosten takia.

Lainsäädännön muuttamistarvetta ei myöskään aiheudu artiklan 2 *kappaleesta*, jonka mukaan luovuttamissopimusta edellyttävä sopimusvaltio voi pitää pöytäkirjaa luovuttamisen oikeusperustana 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen rikosten osalta, jos se saa luovuttamispyynnön sopimusvaltiolta, jonka kanssa sillä ei ole luovuttamissopimusta. Kappale on harkinnanvarainen, lisäksi luovuttamispyyntöön sovelletaan tällöinkin pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännössä määrättyjä ehtoja.

Artiklan 4 *kappaleen* täsmentävän säännöksen mukaan sopimusvaltioiden välistä luovuttamista varten kyseisten rikosten katsotaan tapahtuneen niiden tekopaikan lisäksi myös niiden valtioiden alueella, joiden edellytetään saattavan kyseiset rikokset lainkäyttövaltaansa 4 artiklan mukaisesti. Artiklan 5 *kappale* puolestaan asettaa sopimusvaltiolle velvollisuuden saattaa rikosentekijä syytteeseen, jos kyseinen valtio ei luovuta rikosentekijää hänen kansalaisuutensa vuoksi. Pöytäkirjan 4 artiklan 3 kappaleen tavoin tämä kappale ilmentää ”luovuta tai tuomitse” -periaatetta. Kappaleet eivät edellytä lainsäädäntömuutoksia.

6 artikla

Pöytäkirjan 6 artikla sisältää yleisluonteiset määräykset oikeusavun antamisesta pöytäkirjan soveltamisalaan kuuluvien rikosten tutkinnan ja oikeudenkäynnin sekä niihin liittyvän luovuttamisprosessin yhteydessä.

Artiklan 1 kappaleen mukaan apua on annettava mahdollisimman laajasti.

Artiklan 2 kappaleen mukaan sopimusvaltiot täyttävät 1 kappaleen mukaiset velvoitteensa niiden välillä mahdollisesti voimassa olevien sopimusten tai muiden järjestelyjen mukaisesti, tai jos niitä ei ole, kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Jo olemassa olevien sopimusmääräysten tai olemassa olevan lainsäädännön tehokasta soveltamista koskeva velvoite ei edellytä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä pöytäkirjaan liittymisen yhteydessä. Tässä yhteydessä voi kuitenkin mainita eräitä keskeisimpiä kansainväliseen oikeusapuun liittyviä lakeja ja asiakirjoja.

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelee kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki (4/1994). Mainitun lain 2 §:n mukaan kansainväliseen

oikeusapuun kuuluu muun ohessa rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Euroopan unionin velvoitteiden täytäntöönpanoon liittyvät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annettu laki (148/2004), omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettu laki (540/2005) ja eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

Kansainvälisistä asiakirjoista voidaan mainita myös eräitä Euroopan neuvostossa valmistuneita, nimittäin rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 32/1971) ja keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/1987) lisäpöytäkirjoineen sekä rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994). Näillä yleissopimuksilla, joihin Suomikin on siis liittynyt, toteutetaan kansainvälistä yhteistyötä myös pöytäkirjan mukaisten rikosten osalta. Suomella on lisäksi kahdenvälisiä oikeusapusopimuksia eräiden valtioiden kanssa.

Tarkemmin luovuttamista koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa ja rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisesta annetussa laissa. Rikoksentehtäjäiden luovuttamista koskee myös neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS, EUVL L 190, 18.7.2002).

Suomessa poliisi toimii edellä kuvattujen lakien ja sopimusten mukaisesti. Kansallisena keskusviranomaisena poliisin osalta toimii Keskusrikospoliisi. Oikeusapupyynnöt lähetetään oikeusministeriölle. Poliisilla on ohjeistusta edellä mainittujen toimenpiteiden suorittamisesta, muun muassa määräys ”Rikosten torjuntaan ja tutkintaan liittyvän poliisin virka- ja oikeusavun pyytäminen ulkomailta ja ulkomailta saapuneiden pyyntöjen täytäntöön paneminen Suomessa” (SM-2004-02145/Ri-0). Määräyksen voimassaolo on päättynyt vuonna 2010, uusi määräys asiasta on valmisteilla.

7 artikla

Artikla sisältää eräisiin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin liittyviä harkinnanvaraisia ("jollei sopimusvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä") määräyksiä, joista voidaan poiketa kansallisella lainsäädännöllä.

Artiklan *a ja b kohta* koskevat rikoksen tekovälineiden ja tekemistä edistävien esineiden sekä rikoshyödyn takavarikoimista ja menetetyksi tuomitsemista sekä takavarikoimiseen ja menetetyksi tuomitsemiseen liittyvää kansainvälistä oikeusapua. Suomen lainsäädännön ja Suomea velvoittavien kansainvälisten sitoumusten voi katsoa hyvin täyttävän kohtien asettamat velvoitteet. Kansallisia toimenpiteitä koskevat keskeiset säännökset ovat pakkokeinolain 3—5 luvussa (hukkaamiskielto, vakuustakavarikko, takavarikko ja etsintä) ja rikoslain 10 luvussa (menettämisseuraamukset). Keskeisimmät myös tämän artiklan mukaiseen oikeusapuun liittyvät lait ja kansainväliset asiakirjat on jo mainittu 6 artiklan perusteluissa.

Artiklan *c kohdassa* asetetaan harkinnanvarainen velvoite ryhtyä toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on sulkea väliaikaisesti tai pysyvästi toimitilat, joita on käytetty kyseisten rikosten tekemiseen.

Kohdassa olevaa vastaava velvoite on eräissä Euroopan neuvoston viimeaikaisissa yleissopimuksissa kuitenkin niin, että sen vaihtoehtona on rikoksentekijään kohdistuva kielto tilapäisesti tai pysyvästi harjoittaa toimintaa, jossa rikos on tehty (ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen 23 artiklan 4 kappale sekä lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohta). Yleissopimusten täytäntöönpanon valmistelussa on katsottu, että rikoksentekijään kohdistettavan kiellon valitseminen näistä vaihtoehdoista on tarkoituksenmukainen useastakin syystä. Ammatti- tai elinkeinotoiminnan kieltämistä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa tilojen sulkemiseen, koska tällaista toimintaa harjoittavat fyysiset henkilöt tilojen ollessa vain toiminnan välikappaleena. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ja ihmiskaupparikosten harjoittamistiloissa voidaan jatkossa esimerkiksi omistajanvaihdoksen jälkeen harjoittaa laillista ja muutenkin hyväksyttävää liiketoimintaa. Tilojen sulkemista voidaan lisäksi pitää perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan kannalta ongelmallisena. On myös huomattava, että rikoksentekijän harjoittaman toiminnan kieltämiseen ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseen liittyvä seuraamus eli liiketoimintakielto jo on olemassa Suomen rikosoikeusjärjestelmässä.

Kuten 3 artiklan 4 kappaleen yhteydessä edellä todetaan, hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp ehdotetaan liiketoimintakiellosta annetun lain täydentämistä niin, että liiketoimintakielloon voidaan määrätä myös sellainen lain 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt pornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen.

Kuten edellä 3 artiklan yhteydessä on esitetty, ulkoasiainministeriön asettama Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamista valmisteleva työryhmä on ehdottanut mietinnössään liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamista vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä.

8 artikla

Artiklassa säädetään lapsiuhrien oikeuksista ja heille annettavasta tuesta ja avusta rikosoikeudenkäyntimenettelyn eri vaiheissa.

Euroopan neuvoston lapsiystävällistä oikeutta koskevassa ohjeistuksessa lähtökohtana on lapsen aseman turvaaminen kaikessa oikeudenkäytössä. Lapsen etua arvioitaessa tulee ohjeistuksen mukaan huomioida lapsen mielipide, lapsen kaikki muut oikeudet, kuten oikeus arvokkuuteen, vapauteen ja syrjimättömään kohteluun. Kaikkien lapsen kanssa tekemisissä olevien viranomaisten tulee toimiessaan huomioida kaikki asiaan vaikuttavat tekijät, kuten lapsen henkinen ja ruumiillinen hyvinvointi sekä lapsen oikeudelliset, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet.

Lapsen oikeuksiin oikeudenkäyntimenettelyn aikana kuuluu ohjeistuksen mukaan muun muassa pääsy oikeuteen, oikeus omaan edustajaan oikeudessa sekä tarvittaessa oikeus ilmaiseen oikeusapuun. Ohjeistuksen mukaan lapsilla tulee olla oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä. Tarpeetonta viivästystä tulee välttää oikeudenkäytössä ja tuomioistuinkäsittely tulee järjestää lapset huomioon ottavalla tavalla esimerkiksi fyysisten ja kielellisten olosuhteiden osalta. Lasten toimiessa todistajana oikeudessa heidän asemaansa tulee helpottaa kaikin mahdollisin tavoin, kuten lasten kanssa toimimiseen koulutettujen ammattilaisten toimiessa haastattelijana. Todistuskertoja tulisi rajoittaa ja lapsen ollessa rikoksen uhri tai toimiessa todistajana tulisi erityisesti käyttää hyväksi audiovisuaalisia tallennusmahdollisuuksia.

Artiklan *1 kappaleen* mukaan sopimusvaltioiden on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin suojellakseen pöytäkirjan nojalla kielletyn toiminnan lapsiuhrien oikeuksia ja etuja kaikissa rikosoikeudenkäyntimenettelyn vaiheissa, erityisesti a) tunnustamalla lapsiuhrien haavoittuvuuden ja mukauttamalla menettelytapoja siten, että niissä otetaan huomioon lapsiuhrien erityistarpeet, mukaan luettuna heidän erityistarpeensa todistajina, b) antamalla lapsiuhreille tietoa heidän oikeuksistaan ja asemastaan, oikeudenkäynnin laajuudesta, ajankohdasta ja edistymisestä sekä heidän tapauksessaan annetusta päätöksestä, c) sallimalla kansallisen lainsäädännön oikeudenkäyntimenettelyä koskevien määräysten mukaisesti lapsiuhrien mielipiteiden, tarpeiden ja asioiden esittämisen ja käsittelyn oikeudenkäynnissä, joka vaikuttaa heidän henkilökohtaisiin etuihinsa, d) tarjoamalla asianmukaisia tukipalveluja lapsiuhreille koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, e) suojelemalla tarvittaessa lapsiuhrien yksityisyyttä ja henkilöllisyyttä ja ryhtymällä kansallisen lainsäädännön mukaisiin toimenpiteisiin välttääkseen sellaisten tietojen

epäasianmukaista levittämistä, joiden perusteella lapsiuhrit voitaisiin tunnistaa, f) varmistamalla tarvittaessa lapsiuhrien turvallisuuden sekä heidän perheidensä ja heidän puolestaan todistavien henkilöiden turvallisuuden, pelottelun ja koston varalta, g) välttämällä tarpeetonta viivästystä päätöksen tekemisessä ja sellaisten määräysten tai päätösten täytäntöönpanossa, joilla myönnetään korvauksia lapsiuhreille.

Mitä tulee kappaleen a kohtaan, esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 11 §:n mukaan lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Pykälän mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettaviksi. Pykälän mukaan esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Parhaillaan on käynnissä esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistus. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 222/2010 vp ehdotetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn ottamista uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään.

Lapsen kohtaamista poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa koskevan sisäasiainministeriön ohjeen (SM-2006-02026/Ri-2; voimassa 3.7.2006 – 2.7.2011) mukaan lapsen ollessa asianomistajana esitutkintatoimenpiteet tulee käynnistää välittömästi. Lisäksi sisäasiainministeriö on antanut 27 päivänä joulukuuta 2007 määräyksen poliisin ja lastensuojeluviranomaisten yhteistoiminnasta koskien lastensuojelulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta (SM-2007-03802/tu-41), jossa muun muassa ohjeistetaan poliisia sopimaan käytännön lastensuojelutoimenpiteistä kunnan lastensuojeluviranomaisten kanssa. Lapsen kohdistuneen rikoksen tehokas selvittäminen saattaa edellyttää nopeasti tehtävää teknistä tutkintaa ja lääkärin tai oikeuslääkärin tekemää oikeustieteellistä tutkimusta. Ohjeessa viitataan siihen, että esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi.

Sisäasiainministeriön ohjeen mukaan alle 6-vuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta (tutkinnanjohtajan pyytämä asiantuntijan suorittama lapsen kertomuksen taltiointi) asiantuntijan välityksellä. Poliisiin on aina oltava paikalla, kun lasta haastatellaan, muttei välttämättä samassa tilassa lapsen kanssa. Ohjeen mukaan lasta tulisi kuulustella vain yhdessä toimipaikassa, jos lapsen kuulustelu tai haastattelu suoritetaan viranomaisten yhteistyönä.

Ohjeessa todetaan, että kuulustelut tulee suorittaa mahdollisimman pian rikosepäilyn esille tulemisen jälkeen. Kuulustelijan on kommunikoidava lapsen kanssa tietoisesti siten, että lapsi saadaan tuottamaan mahdollisimman kattava, yksityiskohtainen ja tarkka kuva tapahtumista tai epäilyistä rikoksesta. Lapsen kanssa voidaan myös harjoitella vapaata

kerrontaa kuulustelun alkuvaiheessa keskustelemalla yleisistä asioista. Tärkeätä on tehdä lapselle selväksi, että hän voi korjata kuulustelijaa, jos tämä tulkitsee tai ymmärtää lasta väärin. Ohjeen mukaan tärkeää on, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Ensimmäinen kuulustelukerta voidaan käyttää tutustumiseen.

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö, joita käsitellään tarkemmin jäljempänä d kohdan yhteydessä, voivat olla asianomistajan tukena esitutkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn aikana. Lisäksi esitutkintalain (449/1987) 33 §:n mukaan alle viisitoistavuotiaan kuulusteltavan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Jos asianomistaja on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella. Tutkija voi kuitenkin kieltää vajaavaltaisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta. Hallituksen esityksessä HE 222/2010 vp ehdotetaan esitutkintalain 33 §:ää pitkälti vastaavan pykälän ottamista myös uuteen esitutkintalakiin.

Esitutkintalain säännökset eivät kiellä sitä, että esitutkintakuulusteluun ja muutenkin esitutkintaan osallistuu edellisessä kappaleessa mainittujen henkilöiden lisäksi myös muita asianomistajaa tukevia henkilöitä. Käytännössä tällaisten henkilöiden osallistuminen kuulusteluihin myös ilmeisesti sallitaan. Hallituksen esityksessä HE 222/2010 vp ehdotetaan selvyuden vuoksi lainsäädäntöä täydennettäväksi uuden esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä, joka koskisi kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäoloa. Täydennystä nykyiseen lakiin merkitsisi pykälän toinen virke, jonka mukaan tutkija voisi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaranna salassapitovelvollisuutta.

Esitutkintalain 39 a §:ssä säädetään asianomistajan kuulustelun tallentamisesta videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen. Tallentaminen on tehtävä, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille. Vastaava pykälä on ehdotettu otettavaksi myös uuteen esitutkintalakiin.

Esitutkintalain 39 a §:ään liittyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentti, jossa säädetään, että jos henkilön, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, esitutkinnassa antama kertomus on tallennettu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, kertomusta saadaan käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Oikeudenkäyntimenettelyä koskevassa sääntelyssä otetaan huomioon rikosasian asianomistajana olevien lasten asema. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos 1) henkilökohtaisella kuulemisella on asian selvittämiseksi keskeinen merkitys ja 2) kuuleminen ei todennäköisesti aiheuta henkilölle sellaista kärsimystä tai muuta haittaa, joka voi vahingoittaa häntä tai hänen kehitystään. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on tarvittaessa määrättävä kuultavalle tukihenkilö, josta on voimassa, mitä asianomistajalle määrättävästä tukihenkilöstä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa. Pykälän 3 momentin mukaan kuultavan kuulustelee tuomioistuin, jollei se katso olevan erityistä aihetta uskoa kuulustelemista asianosaisten tehtäväksi siten kuin 33 §:ssä säädetään. Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kysymyksiä kuultavalle. Kuuleminen voi tapahtua tarvittaessa muussa tilassa kuin tuomioistuimen istuntosalissa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä asianosaisten tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen, jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää. Tämä kohta voi tulla sovellettavaksi myös tapauksissa, joissa kuullaan lasta. Saman luvun 34 a §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Ulkomaalaislain (301/2004) soveltamisesta alaikäisiin on säädetty lain 6 §:ssä, jossa edellytetään muun muassa huomion kiinnittämistä lapsen etuun. Lisäksi lain 1 §:ssä edellytetään otettavaksi huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset, joihin kuuluu muun muassa lapsen oikeuksien yleissopimus.

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999; kotouttamislaki) 19 §:n mukaan majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus. Lisäksi vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluita.

Ihmiskauppaepäilyä tutkittaessa menetellään käytännössä siten, että mahdollista uhria kohdellaan ensisijaisesti uhrina, ei rikoksesta epäiltynä, vaikka hänen oma toimintansa näyttäisikin täyttävän esimerkiksi ulkomaalaislain rikkomuksen tunnusmerkistön. Tarkastelussa lähdetään siitä, että uhrin tarvitsevat toipumisaikaa ja tukea traumaattisista kokemuksista toipumiseen. Lisäksi jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä kohdellaan lapsena.

Tästä seuraa, että muun muassa ensipuhuttelu lapsen kanssa on suoritettava lapsen etu silmällä pitäen. Lapselta ei käytännössä edellytetä vastaavanlaista yhteistyötä viranomaisten kanssa kuin aikuiselta. Lasten sijoitusta ja tukitoimia koordinoi Oulun vastaanottokeskus. Lapsiin voidaan kohdistaa myös lastensuojelullisia toimenpiteitä.

Oikeusministeriössä on parhaillaan käynnissä useita lapsiystävälliseen oikeuteen liittyviä toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan lasten asemaa oikeudenkäynnissä ja tutkinnassa. Lainsäädäntöä ja oikeudenkäyntimenettelyä tarkastellaan alaikäisen huomioon ottamisen näkökulmasta. Neljässä käräjäoikeudessa on aloitettu kaksivuotinen kokeilu asiantuntija-avustajan käyttämisestä lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevassa tuomioistuinsovittelussa. Myös tuomareiden koulutuksessa on yhtenä painopistealueena lapsiystävälliseen oikeuteen liittyvät kysymykset. Lasten asema otetaan huomioon oikeustalojen peruskorjauksissa ja suunnittelussa.

Lapsiuhrien erityistarpeiden huomioon ottamiseen liittyy niin sanottu Lastentalo-toimintamalli, jonka kokeilutoiminnan käynnistämistä Suomessa on ehdottanut sosiaali- ja terveysministeriön asettama lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijatyöryhmä 20 päivänä elokuuta 2009 luovuttamassaan muistiossa (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:30). Työryhmän muistion mukaan lastentalomallilla tarkoitetaan lapseen kohdistuvan rikoksen selvittämisen järjestämistä niin, että toiminta on lapsilähtöistä. Lasta ei lähetetä paikasta toiseen, vaan selvitystyö tapahtuu saman katon alla. Lapsi ei joudu useamman henkilön haastateltavaksi, vaan haastattelun tekee erikoiskoulutettu henkilö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos selvittää eri lastentalomallien sopivuutta Suomeen. Lasten talosta tullaan käyttämään nimeä ”Lasten asiain talo”, joka kuvaa paremmin toiminnan luonnetta. Pilotointi on suunniteltu alkavaksi vuonna 2012.

Lastentalomallissa eri viranomaisten yhteistyö on yksi tärkeimmistä tavoitteista. Poliisi, syyttäjä, lastensuojeluviranomaiset ja terveydenhuollon henkilöstö työskentelevät yhdessä asiantuntijaryhmänä. Samassa yhteydessä tehdään oikeuspsykologinen haastattelu, somaattinen tutkimus sekä lastensuojeluselvytys. Lapsi saa esitutkintatoimenpiteiden jälkeen välittömän lyhytkestoisen psykologisen avun, jonka aikana selviää, tarvitseeko hän muunlaisia tutkimuksia tai apua. Toiminnan avulla voidaan varmistaa, että lapseen kohdistuvan rikoksen selvittämisprosessi on nopea, tehokas ja kaikkien osapuolten oikeusturvan mukainen. Toiminnan avulla myös varmistetaan lapselle ja hänen perheelleen kokemus, että heitä kohdellaan kunnioittavasti ja että he voivat luottaa viranomaisiin. Toiminnalla voidaan varmistaa, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän ja että nauhoitetut kuulemiset hyväksytään oikeudessa todisteeksi.

Lastentalomalli omaksuttiin Pohjoismaista ensimmäisenä Islantiin vuonna 1998 amerikkalaisen mallin pohjalta. Sen jälkeen toiminta on aloitettu myös Ruotsissa vuonna 2006 ja Norjassa vuonna 2007. Lastentalo on otettu poliisiviranomaisten aloitteesta käyttöön myös Ahvenanmaalla toukokuussa 2007. Tässä talossa toimivat sosiaalityöntekijät, poliisi, lasten- ja nuortenpsykiatri, syyttäjä ja lääkäri. Ahvenanmaan lastentalo on sijoitettu Maarianhaminaan lasten ja naisten turvakodin yhteyteen. Jos

lapselle on tarvetta tehdä somaattisia tutkimuksia, ne tehdään Ahvenanmaan keskussairaalassa ja tarvittaessa konsultoidaan esimerkiksi Turun yliopistollista keskussairaala. Toimintamalli poikkeaa muista Pohjoismaista, joissa yhtenä päätavoitteena on, että lapsen somaattinen tutkimus tehdään samassa paikassa kuin hänen haastattelunsakin.

Kappaleen b kohtaan liittyvät esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 3–6 §. Asetuksen 3 § koskee esitutkintaviranomaisen velvollisuutta mahdollisuuksien mukaan tehdä asianomistajalle selkoa siitä, mihin toimenpiteisiin poliisin tietoon tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Asetuksen 4 §:n mukaan asianomistajalle on ilmoitettava esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, jos asianomistaja on tehnyt rikoksesta ilmoituksen tai rikokseen syyllistyneelle rangaistusta vaatimatta on pyytänyt asianomistajarikoksen esitutkinnan toimittamista. Esitutkintaviranomaisen on lisäksi 6 §:n mukaan ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta valtion varoista maksettavaan vahingonkorvaukseen niissä tapauksissa, joissa hänellä on sellainen oikeus. Tarvittaessa esitutkintaviranomaisen on opastettava asianomistajaa korvauksen hakemisessa. Lisäksi 5 §:ssä on asianomistajarikoksia koskevia säännöksiä, joilla ei ole kuitenkaan merkitystä virallisen syytteen alaisten rikosten osalta. Hallituksen esityksessä HE 222/2010 vp ehdotetaan, että asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia koskevat säännökset otetaan ehdotettuun uuteen pakkokeinolakiin (11 luvun 9 §).

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi vuonna 2001 puitepäätöksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä (2001/220/YOS, EYVL L N:o 082, 22.3.2001). Puitepäätöksen 4 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että uhrilla on mahdollisuus saada etujensa turvaamisen kannalta olennaisia tietoja, kuten minkälaista tukea hän voi saada, missä määrin uhrilla on mahdollisuus saada oikeusapua ja mihin hänen tekemänsä rikosilmoitus on johtanut. Puitepäätöksen voimaansaattamisen yhteydessä arvioitiin, ettei puitepäätöksen voimaantulo edellytä Suomessa lainsäädäntömuutoksia asianomistajan tiedonsaantioikeuden osalta. Yleissopimuksen sanamuoto kuitenkin viittaa siihen, että viranomaisen tulisi oma-aloitteisesti ilmoittaa uhreille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista sekä tapauksen edistymisestä.

Poliisihallitus on 1 päivänä heinäkuuta 2010 antanut kaikille poliisiyksiköille ohjeistuksen esitutkintapöytäkirjan laatimisesta (POHADno/2010/2069) ja tietojen kirjaamisesta poliisiasiain tietojärjestelmään (POHADno/2010/2070). Ohjeistuksen mukaan asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan tehdään merkintä siitä, että asianomistajaa on informoitu auttavista tahoista kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on oma-aloitteisesti informoitava asianomistajaa oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi halutessaan hakea apua. Kuulusteltaville annetaan poliisin toimesta aina kuulustelun yhteydessä tiivistetty ohje, johon on kirjattu muun ohessa asianomistajan oikeudet, kuten oikeus käyttää avustajaa, sekä auttavia tahoja. Tutkija käy ohjeen kuulusteltavan kanssa läpi.

Oikeusministeriön ja poliisiviranomaisten toimesta on myös laadittu erilaisia ohjeita rikoksen uhriksi joutuneille. Oikeusministeriö on laatinut kirjallisen esitteen muun ohessa rikoksen uhriksi joutuneille. Esite sisältää kattavasti tietoa esimerkiksi tarjolla olevista tukipalveluista sekä rikosasian käsittelyvaiheista. Esite on saatavilla oikeusministeriön ja poliisin internetsivujen lisäksi muun ohessa poliisin toimipisteissä, terveyskeskuksissa, kuntien sosiaalitoimistoissa sekä Rikosuhripäivystyksessä. Esite on käännetty ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi, saameksi, somaliksi ja arabiaksi. Poliisi on lisäksi laatinut väkivallan uhriksi joutuneille erillisen esitteen. Poliisin internetsivuilla on lista tahoista, joihin uhrit voivat ottaa yhteyttä.

Hallituksen esityksessä HE 282/2010 vp todetaan (s. 79), että tarvittava informaatio tulisi antaa rikoksen uhrille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eli silloin, kun hän joutuu rikosasiassa ensimmäisen kerran viranomaisen kanssa tekemisiin. Usein tämä tarkoittaa rikosilmoituksen tekemisvaihetta. Kuulusteluvaiheeseen pääseminen saattaa kestää jonkin aikaa. Tältä osin nykyisissä käytännöissä ja niitä koskevassa ohjeistuksessa saattaa olla parantamisen varaa.

Hallituksen esityksessä lisäksi todetaan (s. 86) nykyisen ohjeistuksen ongelmana olevan, että ohjeet eivät ole lapsille laadittuja. Tällaisten selkokielisten ja lapsiystävällisten oppaiden tarve on ilmeinen. Oppaan avulla lapselle voitaisiin esimerkiksi kuulemisen yhteydessä selvittää rikosprosessin etenemistä ja hänen oikeuksiaan. Opas voisi toimia tukena myös vanhemmille heidän mahdollisesti joutuessaan selvittämään lapselle rikosprosessia ja siihen liittyviä seikkoja.

Kappaleen c kohdan mukaisesta asianomistajan osallistumisesta rikosprosessiin säädetään esitutkintalaissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa.

Mitä tulee d kohtaan, pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten asianomistajien taloudellinen asema on käytännössä sellainen, että heillä on oikeus saada oikeusapua valtion varoin. Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaissa säädetään.

Oikeusapulain 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan esimerkiksi velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta oikeusapulain nojalla määrätylle tai hyväksytylle avustajalle kokonaan tai osittain sekä velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta. Rikosasioissa asianomistajina olevien lasten taloudellisen aseman voi olettaa usein olevan sellainen, että heillä on oikeus saada täysimääräisesti oikeusapua valtion varoin. Hakijan taloudelliseen asemaan liittyvistä oikeusavun edellytyksistä säädetään tarkemmin oikeusavusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (388/2002).

Kysymyksessä olevat rikokset ovat luonteeltaan ja vakavuudeltaan sellaisia, että niiden käsittelyssä eivät käytännössä tule kysymykseen oikeusapulaissa säädetty oikeusavun sisällön (6 §) ja oikeusavun antamisen (7 §) rajoitukset, joiden mukaan esimerkiksi oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa ja oikeusapua ei anneta hakijan kannalta vähämerkityksisessä asiassa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana, ja vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Ihmiskaupparikos kuuluu vapauteen kohdistuviin rikoksiin.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:n mukaan sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitettun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys. Pykälää koskevan hallituksen esityksen (HE 82/1995 vp) mukaan tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutenkin kuuluu luvun 1 a §:ssä tarkoitettujen rikosten asianomistajien auttaminen. Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tuomioistuin voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan.

Mitä tulee kappaleen e kohtaan, Suomen lainsäädännön mukaan asianomistajan yksityisyyttä ja henkilöllisyyttä suojataan monin tavoin rikosasian käsittelyn yhteydessä. Esitutinnan ja syyteasian käsittelyn yhteydessä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Mainitun lain 24 §:ssä säädetään viranomaisen salassa pidettävistä asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 26 kohdan mukaan niitä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämäään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa. Asianomaisen pyynnöstä 1 momentissa tarkoitettu tieto hänen henkilöllisyydestään on kuitenkin julkinen.

Salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:ssä. Sen 1 momentin 2 kohdan mukaan

oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Momentin 3 kohdan mukaan salassapitovelvollisuus koskee myös tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Tuomioistuin voi pykälän 2 momentin mukaan asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että muun ohessa 1 momentin 2 tai 3 kohdassa salassa pidettäviksi säädetty oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi (3 momentti). Lain 10 § koskee merkittävän haitan tai vahingon aiheutumista niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:ssä säädetään suljetusta käsittelystä. Pykälän 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syytä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Pykälän 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi tehdä tällaisen päätöksen myös silloin, kun asiassa esitetään oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa. Suljettu käsittely tulee kysymykseen lisäksi, jos asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta henkilöä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 13/2006 vp) mainitaan rikosasioina, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, seksuaalirikokset. Ihmiskaupparikokset pöytäkirjan mukaisissa tapauksissa liittyvät seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Muutenkin ihmiskaupparikoksiin niiden tekotapojen ja niissä käytettyjen keinojen vuoksi voi olettaa usein liittyvän sellaista rikoksen aiheuttamaa nöyryytystä ja kärsimystä, että kysymyksessä olevat lain säännökset voivat tulla sovellettaviksi myös ihmiskaupparikosten uhreihin.

Esitutkintalain 49 §:ssä säädetään, että esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa. Parhailaan käynnissä olevassa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksessa on tarkoitus uudistaa myös esitutkinnasta tiedottamista koskevaa sääntelyä rikoksesta epäillyn ja asianomistajan oikeuksia turvaavalla tavalla.

Rikoslain 24 luvun 8 §:ssä säädetään yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistavuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan mainittuun rikokseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa

halveksuntaa. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Rangaistussäännös soveltuu myös lapseen, joka on asianomistajana rikosasiassa.

Uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä suojataan myös joukkoviestinnän itsesääntelyn keinoin. Suomen Journalistiliiton laatimien ja Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen vahvistamien 1 päivänä tammikuuta 2005 voimaan tulleiden Journalistin ohjeiden 27 kohdan mukaan yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. Ohjeiden 28 kohdassa todetaan, että sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta. Edelleen ohjeiden 30 kohdan mukaan julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita. Niin ikään ohjeiden 33 kohdassa todetaan, että tietoja rikoksentekeijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin. Ohjeiden 34 kohdassa määrätään, että arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Kappaleen f kohtaan liittyy ensinnäkin rikoslain 15 luvun 9 §, jossa säädetään rangaistavaksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Rikosoikeudenkäyntiä muutenkin koskevat useat menettelysäännökset, joilla pyritään myötävaikuttamaan siihen, että kuultava voi antaa kertomuksensa turvallisesti. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan todistajaa tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Sellaiselta uhalta suojaamista varten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n nojalla todistajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuva teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon

osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentissa rajoitetaan niitä tietoja, joita asianomistajista ja todistajista on annettava vastapuolelle haastehakemuksen ja valituksen yhteydessä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan asianosaisella ei ole oikeutta muun ohessa todistajan tai asianomistajan salassa pidettäviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan tai asianomistajan turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Viimeksi mainitun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassapidettäviä ovat myös yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdan ja 24 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja ja ratkaisun osa on pidettävä salassa siltä osin kuin ne sisältävät viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) mukaiset turvatarkastustoimenpiteet parantavat tuomioistuimissa asioivien henkilöiden turvallisuutta. Poliisilain (493/1995) 22 §:n 3 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkistaa tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.

Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) pyrkimyksenä on muun ohessa kohentaa itsensä uhatuksi tuntevien henkilöiden oikeusturvaa. Poliisilain 14 §:ssä säädetään kotirauhan häiritsijän poistamisesta. Poliisilain 20 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Mainitun pykälän nojalla, jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 224/2010 vp ehdotetaan, että uuteen poliisilakiin otetaan säännös, jonka mukaan poliisi voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvan rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Lisäksi poliisilain 44 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteessaan tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyttä.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 1 momentin, vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 1 momentin ja tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n 9 kohdan mukaan vapautensa menettäneen vapauttamisesta tai laitoksesta poistamisesta voidaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos on

perusteltua syytä epäillä vapautettavan syyllistyvän henkilön tai tämän läheisen henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 12 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan henkilötunnuksen muuttaminen on mahdollista tilanteissa, joissa muuttaminen on ehdottoman välttämätöntä henkilön suojelemiseksi sellaisissa tilanteissa, joissa hänen terveytensä tai turvallisuutensa kohdistuu ilmeinen ja pysyvä uhka. Mainitun lain 36 §:n 1 momentin mukaan, jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, voidaan väestötietojärjestelmään hakemuksesta tallettaa turvakielto, jolloin tietoja voidaan luovuttaa tietyin edellytyksin vain viranomaisille. Nimilaki (694/1985) puolestaan sisältää säännökset etu- ja sukunimen muuttamisesta.

Poliisilla on Keskusrikospoliisissa yksikkö, joka hoitaa todistajien ja muiden uhattujen henkilöiden suojausta nykyisen lainsäädännön mukaisesti. Sisäasiainministeriö selvittää erityisen toimivaltalainsäädännön tarvetta todistajansuojelun ja anonyymitodistelun osalta vuoden 2011 aikana.

Kappaleen g kohtaan liittyen voidaan todeta, että Suomessa lähtökohtana on rikoksen selvittäminen ja käsitteleminen mahdollisimman nopeasti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön mukaan rikosprosessiin luetaan myös esitutkinta. Esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Syyteharkinnan suorittaa virallinen syyttäjä, jonka on yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 1 §:n 1 momentin mukaan tehtävä rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen liittyvät oikeudelliset ratkaisut joutuisasti. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 12 §:n 1 momentissa säädetään, että asia on viipymättä määrättävä pääkäsittelyyn, kun valmistelu on toimitettu. Mainituissa säännöksissä ei siis aseteta mitään kiinteitä aikarajoja eikä erotella käsiteltäviä rikoksia niiden laadun perusteella. Tämä johtuu siitä, että asian käsittelemiseen tarvittava aika vaihtelee tapauskohtaisesti, jolloin tiettyä joustonvaraa välttämättömästi tarvitaan. Tämä koskee myös pöytäkirjan mukaisia rikoksia. Ne saattavat olla perusteellista selvittämistä edellyttäviä ja näin ollen aikaa vieviä.

Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008) 3 §:ssä on erityinen maininta siitä, että tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Jos tutkimuksen käynnistämisen tai jatkamisen todetaan vaarantavan lapsen terveyden, tutkimusta on siirrettävä tai tutkimus on keskeytettävä. Lisäksi lastensuojelulaissa (417/2007) on säännös, jonka mukaan lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä terveydenhuollossa kiireellisinä. Pöytäkirjan mukaisten rikosten yhteydessä tutkittavana voi olla lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen törkeä tekemuoto (rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §).

Lapsiuhreille määrättävien vahingonkorvausvaatimusten käsittely ja korvausten täytäntöönpano riippuvat siitä, kuinka nopeasti käsitellään sitä rikosasiaa, johon

korvausvaatimukset liittyvät. Korvausten käsittelystä ja täytäntöönpanosta on tarkempia säännöksiä rikosvahinkolaissa (1204/2005) ja ulosottokaareissa (704/2007).

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan sopimusvaltiot varmistavat, että epävarmuus uhrin todellisesta iästä ei estä rikostutkinnan aloittamista, mukaan luettuna sellainen tutkinta, jonka tarkoituksena on uhrin iän selvittäminen.

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tämän pykälän asettamissa puitteissa esitutkinnan aloittaminen ei käytännössä edellytä varmuutta uhrin iästä, silloin kun iällä on merkitystä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Tämäkin näkökohta kuuluu mainitun pykälän mukaisen ”syytä epäillä” -kynnyksen piiriin. Yleensä uhrin iästä ei ole epäselvyyttä. Kysymys voi tulla kuitenkin vastaan esimerkiksi lapsipornografiarikosten tutkinnassa.

Artiklan 3 *kappaleen* mukaan sopimusvaltiot varmistavat, että tässä pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten uhreiksi joutuneita lapsia kohdellaan rikosoikeusjärjestelmässä siten, että lapsen etu otetaan huomioon.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 *kappaleen* mukaan lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa.

Lastensuojelulaissa määritellään lain tasolla käsite lapsen etu. Lain 4 §:n mukaisesti lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioillaan sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsiuhrin etua turvataan sillä, että rikosasian käsittelyssä ja asianomistajan kohtelussa siinä otetaan huomioon hänen nuoreen ikäänsä liittyvät näkökohdat ja että käsittelyssä edistetään asianomistajan oikeuksiinsa pääsemistä. Näin ollen lapsen etua edistävät toimet saavat pääasiallisen käytännön sisältönsä jo edellä selostettujen artiklan muiden *kappaleiden* kautta.

Artiklan 4 *kappaleessa* todetaan, että sopimusvaltiot ryhtyvät toimenpiteisiin varmistaakseen asianmukaisen koulutuksen, erityisesti oikeudellisen ja psykologisen

koulutuksen henkilöille, jotka työskentelevät tämän pöytäkirjan vastaisten rikosten uhrien parissa.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ssä säädetään lasten kohtelusta esitutkinnassa. Pykälän 2 momentin mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettaviksi. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Hallituksen esityksessä HE 222/2010 vp ehdotetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn ottamista uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään. Pykälän perusteluissa (s. 195) todetaan, että poliisin hallintojärjestelmän uudistamisen myötä tapahtuva suurempien yksiköiden muodostaminen on omiaan edistämään mahdollisuuksia poliisimiesten erikoistumiseen. Ehdottomasta erikoistuneita esitutkintavirkamiehiä koskevasta velvollisuudesta ei ole kuitenkaan mahdollista kaikissa käytännön tilanteissa pitää kiinni. Ehdotuksen perustelujen mukaan poliisimiesten perusammattitaitoon kuuluu kyky tarvittaessa hoitaa kaikenikäisten kuulusteluja.

Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemisessa, ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen keskitetään tämän koulutuksen saaneille. Poliisiammattikorkeakoulussa järjestetään vuosittain esitutkintaa koskeva kahden viikon kurssi. Kurssilla käsitellään tutkintaa ja tutkintamenetelmiä koskien tapauksia, joissa lapsen epäillään joutuneen seksuaalirikoksen kohteeksi. Poliisin järjestämään koulutukseen osallistuu myös esimerkiksi syyttäjiä ja terveydenhuoltohenkilöstöä. Myös muissa tutkinnan koulutuksissa käsitellään lapsia rikoksen uhrina ja traumaattisiin tilanteisiin joutuneina avun tarvitsijoina. Edellä on jo käsitelty sisäasiainministeriön ohjetta lapsen kohtaamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Lapsipornografiarikoksiin liittyen voidaan mainita se, että keskusrikospoliisissa on yksikkö, joka on erikoistunut lapsipornografiarikosten tutkintaan. Keskusrikospoliisin yksikön asiantuntemusta voidaan hyödyntää myös muiden poliisiyksiköiden työssä.

Erikoistumiseen ja vaadittavaan ammattitaitoon liittyy myös lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki, jonka 2 §:n 2 momentin mukaan laissa tarkoitettuja tutkimuksia tekevällä henkilöllä on oltava tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

Poliisihallitus on toteuttanut vuonna 2010 pilottihankkeena lasten haastatteluja rikosselvittelyssä tekeville psykologeille, terveydenhuollon ammattihenkilöille ja poliiseille ammattitaitoa syventävän erikoiskoulutuksen. Koulutuksen tavoitteena on ollut parantaa haastattelujen laatua hyväksikäyttö- ja pahoinpitelytapauksissa, kehittää työntekijöiden haastattelutaitoja sekä vähentää työn kuormittavuutta tarjoamalla työhön sopivia välineitä ja ohjausta erityisesti ongelmallisiin haastattelutilanteisiin. Koulutuksen tavoitteena on myös syventää poliisien ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteistyötä. Koulutus kestää vuoden kerrallaan ja se sisältää koulutuspäivät,

työnohjauspäivät sekä aloitus- ja päätösseminaarit. Koulutus on tarkoitettu järjestettäväksi pysyvästi.

Tiettyihin rikostyyppihin erikoistuvien avainsyyttäjien toiminta käynnistettiin vuonna 2000. Yksi avainsyyttäjiä vastaava erikoissyyttäjien ryhmä on erikoistunut tiettyihin henkilöön kohdistuviin rikoksiin, joihin sisältyvät myös seksuaalirikokset. Varsinaisia erikoissyyttäjiä on kahden ryhmänvetäjän lisäksi viisi. Näiden lisäksi eri syyttäjänvirastoissa on yhteydenpidosta vastaavia syyttäjiä, jotka myös käytännössä hoitavat suuren osan virastonsa käsiteltäviksi tulevista seksuaalirikostapauksista. Valtakunnansyyttäjänvirasto myös järjestää syyttäjille jatkuvasti koulutusta eri aihepiireistä. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on järjestetty ja järjestetään vuosina 2010 ja 2011 koulutusta sekä syyttäjille, joilla on jo kokemusta näistä rikoksista, että syyttäjille, joilla kokemusta ei vielä ole. Lisäksi syyttäjänvirastot voivat tilata Valtakunnansyyttäjänvirastosta tarpeidensa mukaan alueellista koulutusta lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Valtakunnansyyttäjänvirasto on vuodesta 2006 lähtien järjestänyt ihmiskaupparikoksia koskevaa koulutusta, johon on syyttäjien lisäksi osallistunut tuomareita.

Oikeusministeriö on järjestänyt yhteistyössä Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n kanssa keväällä 2010 koulutusta yleisten tuomioistuinten tuomareille ja oikeusavustajille lähisuuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyen. Koulutus on osa 5 artiklan 2 kappaleen yhteydessä mainittua Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n projektia, jonka tarkoituksena on lisätä tuomareiden, syyttäjien, poliisien ja oikeusavustajien tietoisuutta lähisuuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyvistä tekijöistä. Koulutuksen tavoitteena on antaa oikeudenkäyntiin osallistuville ja uhrin muuten yhteydessä oleville henkilöille tarvittavat tiedot traumatisoituneen henkilön kohtaamiseen, hänen kanssaan toimimiseen sekä hänen käytöksensä ymmärtämiseen liittyvistä seikoista. Koulutuksen osa-alueita ovat muun ohessa seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan erityiskysymykset sekä nuoren uhrin kohtaaminen. Koulutusta on järjestetty Helsingissä, Tampereella ja Oulussa.

Tuomioistuimille on järjestetty vuonna 2010 koulutusta oikeuspsykologiasta, ja kurssilla käsiteltäviin aiheisiin kuuluu myös lapsen kuuleminen oikeudessa. Yleisten tuomioistuinten koulutussuunnitelmassa on vuonna 2010 ollut kurssit myös koskien lasten oikeuksia sekä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Jälkimmäisen kurssin teemoja ovat muun ohessa seksuaalirikosten tunnusmerkistöt, rangaistuskäytäntö sekä todistelu lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Molemmille kurseille voivat tuomareiden lisäksi osallistua myös oikeusavustajat.

Artiklan 5 kappaleessa asetetaan sopimusvaltioille velvollisuus ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin suojellakseen niiden henkilöiden ja/tai järjestöjen turvallisuutta ja koskemattomuutta, jotka ovat tekemisissä kyseisten rikosten uhrien ehkäisemisen ja/tai suojelun ja kuntouttamisen kanssa.

Kappaleen osalta viitataan siihen rikoksilta suojaamista koskevaan lainsäädäntöön, jota on käsitelty edellä artiklan 1 kappaleen f kohdan yhteydessä.

Artiklan 6 kappaleen mukaan minkään tämän artiklan määräyksen ei katsota rajoittavan syytetyn oikeudenmukaiseen ja puolueettomaan oikeudenkäyntiin liittyviä oikeuksia tai olevan ristiriidassa niiden kanssa.

Kappaleeseen liittyy rikoksesta epäillyn oikeus esittää tai saada puolestaan esitetyksi kysymyksiä rikoksen uhrille, kun viimeksi mainitun kuulustelukertomus tallennetaan esitutkintalain 39 a §:n mukaisesti kuva- ja äänitallenteeseen käytettäväksi todisteena oikeudenkäynnissä. Mainitun pykälän mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää itse taikka asiamiehensä tai avustajansa välityksellä kysymyksiä kuulusteltavalle. Tilaisuuden varaaminen epäillylle kysymysten esittämiseksi on erittäin tärkeää, sillä usein rikoksesta varsinaisena todisteena on ainoastaan lapsen kertomus. Tällaista tilaisuuden varaamista edellyttää myös tallenteen käyttäminen todisteena oikeudenkäynnissä (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentti). Sekä kotimaisessa oikeuskäytännössä (KKO:2006:107, KKO:2008:68 ja KKO:2008:84) että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä (tuomiot W. v. Finland 24.4.2007, F. and M. v. Finland 17.7.2007, D. v. Finland 7.7.2009 ja A.S. v. Finland 28.9.2010) on katsottu, ettei langettavaa tuomiota voida perustaa todistelulle, joka pohjautuu yksinomaan tai ratkaisevassa määrin lapsen videolla esittämiin tai hoitohenkilökunnalle antamiin lausumiin, joita syytetyllä ei ole ollut mahdollisuutta riitauttaa.

9 artikla

Artiklan 1 kappale velvoittaa sopimusvaltiot hyväksymään tai täydentämään ja panemaan täytäntöön lakeja, hallinnollisia toimenpiteitä ja sosiaalipoliittisia ohjelmia sekä levittämään niistä tietoa ehkäistäkseen pöytäkirjassa tarkoitettuja rikoksia. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sellaisten lasten suojeluun, jotka ovat erityisen alttiina tällaiselle toiminnalle.

Valtioneuvoston 25 päivänä kesäkuuta 2008 hyväksymä tarkennettu ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma sisältää erilaisia ihmiskauppaa ehkäiseviä toimenpiteitä sekä tietoa näistä ja ihmiskaupan vastaisesta lainsäädännöstä levittäviä koulutus- ja tiedotustoimenpiteitä.

Artiklan 2 kappaleen mukaan sopimusvaltioiden tulee edistää tietoisuutta ehkäisevistä toimenpiteistä ja pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten haitallisista seurauksista koko väestön keskuudessa, mukaan luettuna lapset, tiedottamalla niistä asianmukaisin keinoin ja järjestämällä koulutusta. Sopimusvaltioiden tulee artiklan mukaisia velvoitteitaan

täyttäessään kannustaa yhteiskuntaa, mukaan luettuna lapsia ja lapsiuhreja, osallistumaan tällaisiin tiedotus- ja koulutusohjelmiin, myös kansainvälisellä tasolla.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman koulutus- ja tiedotustoimenpiteet edistävät myös tietoisuutta ihmiskauppaa ehkäisevistä toimenpiteistä ja ihmiskaupan haitallisista seurauksista. Lisäksi esimerkiksi poliisin kouluissa antamassa opetuksessa käsitellään lapsen oikeuksia ja hänen toimintaansa ollessaan mahdollinen rikoksen uhri.

Artiklan 3 *kappale* edellyttää sopimusvaltioiden ryhtyvän kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen kaiken asianmukaisen avun kyseisten rikosten uhreille, mukaan luettuna uhrien yhteiskuntaan uudelleen sopeutumista ja ruumiillista ja henkistä toipumista edistävä apu.

Ihmiskaupan uhreille annettavasta avusta on säädetty kotouttamislaissa. Lain 25 a §:n mukaan ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveyspalveluja, tulkkipalveluja, sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus.

Kotouttamislaki tulee 1 päivänä syyskuuta 2011 alkaen korvautumaan kotoutumisen edistämisestä annetulla lailla (1386/2010) ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavalla lailla (vastaanottolaki; HE 266/2010 vp). Ottaen huomioon sisäasiainministeriön 26 päivänä elokuuta 2008 asettaman ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmän työ, ihmiskaupan uhrin auttamista koskevat säännökset ehdotettiin sisällytettävän toistaiseksi vastaanottolakiin sellaisenaan. Ohjausryhmä laatii toimikautensa päättymiseen 31 päivänä maaliskuuta 2011 mennessä toimenpidesuosituksen ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen.

Sosiaalipolitiikan alaan sisältyvässä perhepolitiikassa on esillä lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaaminen erilaisin keinoin. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman yhtenä lähtökohtana ja tavoitteena on lapsen edun yleisen periaatteen kunnioittaminen sekä lapsen edun huomioon ottaminen lainsäädännön valmistelussa ja muussa päätöksenteossa. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen on sijoitettu itsenäisenä viranomaisena lapsiasiavaltuutettu, jonka tehtävänä on valvoa muun muassa lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja vaikuttaa niiden toteutumiseen maassamme.

Lapsiuhreihin soveltuvat asianmukaiset lastensuojelulain säännökset sekä muut lapsiin soveltuvat säädökset ja menettelytavat.

Lastensuojelulaki antaa viranomaisille mahdollisuuden puuttua tarvittaessa alaikäisen elämäntilanteeseen. Lain lähtökohtana on lapsen etu ja hyvinvointi. Lastensuojelulain 15 §

velvoittaa kunnan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin antamaan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestämään lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluita lapselle. Lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisenä.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälässä säädetään tietyille viranomaisille velvollisuus viipymättä ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Ihmiskaupan vastaiseen toimintaan liittyen lapsiuhrien vastaanoton sisältö ja sen järjestäminen on osittain rinnastettavissa lastensuojelulaitosten toimintaan. Sisältöä määrittää myös kansainvälisten järjestöjen, kuten Pelastakaa Lapset ry:n ja Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun toimiston (UNHCR) suositukset. Lapsiuhrien vastaanoton sisällössä korostetaan lasten oman kulttuurin, uskonnon ja kielen ylläpitämistä sekä monikulttuurisen identiteetin kehittämistä. Ryhmäkodin henkilöstön pätevyysvaatimuksista on voimassa, mitä sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (272/2005) säädetään.

Alaikäisille uhreille järjestetään majoituksen, kasvatuksen ja hoidon lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluita, vapaa-ajan palveluita ja tulkkipalveluita. Turvapaikanhakijoille tarkoitettujen ryhmäkotien henkilökuntaan kuuluu sosiaalityöntekijä. Terveyspalvelut antaa vastaanottokeskuksen terveydenhoitaja ja se terveyspalveluita tuottava taho, jolta vastaanottokeskus ostaa terveyspalvelut. Lasten terveydenhoito annetaan turvapaikanhakijoiden kiireellisistä palveluista poiketen laajempaan. Oleskeluluvan saaneet saavat sosiaali- ja terveyspalvelut kunnasta. Ryhmä- tai ryhmäperhepäiväkoti huolehtii laadukkaiden tulkkipalveluiden hankkimisesta. Ryhmä- tai perheryhmäkodeissa jokaiselle alle kouluikäiselle ja kouluikäiselle lapselle nimetään oma ohjaaja.

Kaikille alle 18-vuotiaille nimetään edustaja vastaanottokeskuksen hakemuksesta käräjäoikeudessa. Alaikäiset ovat ikänsä mukaisissa toiminnoissa, pieniä lapsia hoidetaan yksikössä. Erityisessä tuen tarpeessa oleville lapsille voidaan hakea päiväkotipaikka. Esikouluikäiset käyvät esikoulua, kouluikäiset peruskoulua sekä nuorille oppivelvollisuusiän ylittäneille etsitään yleissivistävä opiskelupaikka lukiosta, aikuislukioista, iltalukioista tai kansanopistosta, nuoren kykyjen, tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisesti.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan lapsille ja nuorille pyritään takaamaan pääsy esi- tai perusopetukseen ja/tai peruskoulun jälkeisiin opintoihin sekä riittävä tuki opintojen aloittamiselle ja suorittamiselle.

Artiklan 4 *kappale* velvoittaa sopimusvaltiot varmistamaan, että kaikilla pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten uhreilla on mahdollisuus turvautua menettelyyn, jonka avulla he

voivat ilman syrjintää hakea vahingonkorvausta rikoksista laillisesti vastuussa olevilta henkilöiltä.

Suomessa rikosten asianomistajilla on oikeus saada tahallisen rikoksen, kuten esimerkiksi ihmiskaupparikoksen, aiheuttama vahinko täysimääräisesti korvatuksi. Uhrilla on rikosasian asianomistajana oikeus saada rikosentekijältä myös korvaus oikeudenkäyntikuluistaan siltä osin kuin niitä ei suoriteta oikeusapulain mukaisesti valtion varoista tai hän ei saa niistä korvausta muualta. Asianomistajan pääsemistä oikeuksiinsa edistää oikeudenkäyntiavustajan käyttäminen ja se, että rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus voidaan esittää virallisen syyttäjän vireille paneman rikosasian käsittelyssä ilman, että asianomistajan täytyy panna vireille vahingonkorvausta koskeva erillinen oikeudenkäynti.

Yleinen vahingonkorvausvastuu ja korvattava vahinko perustuvat vahingonkorvauslakiin (412/1974). Mainitussa laissa tarkemmin säädetyn tavoin rikosperusteinen vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä rikoksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Vahingonkorvausoikeuden käytännön toteutumista turvaa se, että asianomistaja voi myös hakea Valtiokonttorilta valtion varoista maksettavaa rikosvahinkolain mukaista korvausta mainitussa laissa tarkemmin säädetyllä tavalla.

Artiklan 5 *kappale* velvoittaa sopimusvaltiot ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin kieltääkseen tehokkaasti tässä pöytäkirjassa tarkoitettua toimintaa mainostavan aineiston tuottamisen ja levittämisen.

Kuluttajansuojalain (38/1978) 2 luvun 1 §:n mukaan markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista. Saman luvun 2 §:n mukaan markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se on selvästi ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen yhteiskunnallisten arvojen kanssa. Kuluttajavirasto ja markkinaoikeus ovat linjanneet hyvän tavan vastaisen markkinoinnin periaatteita ratkaisukäytännössään. Hyvän tavan vastaisuutta arvioidaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävien arvojen ja periaatteiden valossa, jotka heijastuvat voimassa olevista laeista ja muista säännöksistä. Lainvastaiseen käyttäytymiseen rohkaiseva markkinointi on aina hyvän tavan vastaista. Näin ollen kappaleessa tarkoitettua mainosmateriaalia olisi pidettävä kuluttajansuojalain tarkoittamalla tavalla hyvän tavan vastaisena ja materiaalin jakaminen olisi mahdollista kieltää kyseisen lain markkinointisäännösten nojalla. Kuluttajaviraston on mahdollista kohdistaa markkinointiin valvontatoimenpiteitä vain jälkikäteen. Ainakaan toistaiseksi tämä ei kuitenkaan ole aiheuttanut ongelmia, sillä viraston tietoon ei ole tullut kysymyksessä olevan mainosmateriaalin jakamista koskevia tapauksia.

Myös rikoslaissa on sanktioitu kysymyksessä oleva markkinointi. Rikoslain 17 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan henkilö, joka ansiotarkoituksessa muun ohessa yleistä pahenusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvataallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista sakkoon tai vankeuteen

enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka edellä tarkoitetulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Ei ole selvää, että pöytäkirjan velvoite tältä osin rajautuu ainoastaan taloudelliseen toimintaan liittyvään markkinointiin. Sikäli kun kysymys on jonkinlaisesta kannustamisesta sopimuksen kattamien rikosten tekemiseen tai niiden esittämisestä myönteisessä valossa, huomioon on otettava, että rikoslain 17 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi julkinen kehottaminen rikokseen. Mainitusta rikoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Jos kehottaminen tai houkuttelemine aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä rikoslain 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen. Tällöin julkisen kehottamisen tehnyt voidaan tuomita yllyttäjänä. Rikoslain 17 luvun 1 § on syytä mainita tässä yhteydessä siitakin huolimatta, että voi olla vaikeuksia näyttää, että julkinen kehottaminen on yksittäistapauksessa konkreettisesti vaikuttanut rikoksentehtäjän tahdonmuodostukseen.

10 artikla

10 artikla koskee sopimusvaltioiden velvollisuutta kansainväliseen yhteistyöhön ehkäistäkseen pöytäkirjassa tarkoitettuja rikoksia ja parantaakseen näiden rikosten uhrien asemaa.

Artiklan 1 kappale velvoittaa sopimusvaltiot ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin vahvistaakseen kansainvälistä yhteistyötä sellaisten monenvälisten, alueellisten ja kahdenvälisen järjestelyjen avulla, joiden tarkoituksena on lasten myyntiin, lapsiprostituutioon, lapsipornografiaan ja lapsiin kohdistuvaan seksiturismin liittyvistä teoista vastuussa olevien henkilöiden tekojen ehkäiseminen, paljastaminen ja tutkinta sekä näiden henkilöiden syyttäminen ja rankaiseminen. Sopimusvaltioiden tulee edistää myös viranomaistensa, kansallisten ja kansainvälisten kansalaisjärjestöjen sekä kansainvälisten järjestöjen välistä kansainvälistä yhteistyötä ja toiminnan yhteensovittamista.

Artiklan 2 kappaleessa asetetaan sopimusvaltioille velvollisuus edistää kansainvälistä yhteistyötä auttaakseen lapsiuhreja toipumaan ruumiillisesti ja henkisesti, sopeutumaan uudelleen yhteiskuntaan ja palaamaan kotimaahansa.

Artiklan 3 kappaleen perusteella sopimusvaltiot pyrkivät vahvistamaan kansainvälistä yhteistyötä puuttuakseen niihin perimmäisiin syihin, kuten köyhyyteen ja maan

kehittymättömyyteen, jotka vaikuttavat siihen, että lapset ovat alttiita lasten myynnille, lapsiprostituutiolle, lapsipornografialle ja lapsiin kohdistuvalle seksiturismille.

Artiklan 4 *kappale* velvoittaa sopimusvaltiot, joilla on siihen mahdollisuus, antamaan taloudellista, teknistä tai muuta apua olemassa olevien monenvälisten, alueellisten, kahdenvälisen tai muiden ohjelmien kautta.

Rikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyvästä kansainvälisestä tietojen vaihdosta ja operatiivisesta yhteistyöstä eri valtioiden lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten välillä määrätään yleensä joko kahdenvälisissä sopimuksissa, joita Suomi on tehnyt yhteistyön kannalta tärkeiden valtioiden kanssa, tai monenvälisissä sopimuksissa. Yhteistyö tapahtuu asiaan kuuluvien kansainvälisten ja alueellisten asiakirjojen, yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön perusteella sovittujen järjestelyjen ja valtiosisäisen lainsäädännön mukaisesti.

Mainituissa sopimuksissa lähtökohtana on tietojen luovuttaminen pyynnöstä, mutta niissä on lisäksi säännöksiä oma-aloitteisesta tietojen toimittamisesta. Sopimuksiin sisältyvät myös säännökset siitä, millä edellytyksillä tietojen antamisesta voidaan kieltäytyä. Sopimusten nojalla tapahtuvan tiedonvaihdon tavoista ja kanavista on sovittu kussakin sopimuksessa erikseen. Mikäli sopimuksessa ei ole mainintaa tiedonvaihtokanavasta, tietoja toimitetaan olemassa olevien, tarkoitukseen sopivien kanavien kautta.

Monenvälisistä rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvistä sopimuksista voidaan mainita keskeisimpinä rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin, rajat ylittävän rikollisuuden ja laittoman muuttoliikkeen torjumiseksi tehty sopimus ja sen täytäntöönpanosopimus (Prümin sopimus; SopS 54–55/2007), EU:n jäsenvaltioiden tullihallintojen keskinäinen avunantoa ja yhteistyötä koskeva yleissopimus (Napoli II - yleissopimus; SopS 148/2004), Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välinen sopimus keskinäisestä avunannosta tulliasioissa (SopS 44/1982, muutos SopS 53/1989), Palermon sopimus ja sen lisäpöytäkirjat, Euroopan neuvoston oikeusapusopimus vuodelta 1959 (ETS 30; SopS 30/1981) sekä EU:n vuoden 2000 oikeusapusopimus (MLA-sopimus; SopS 57/2004).

Lisäksi EU-lainsäädännössä säädetään tietojen vaihdosta viranomaisten välillä Schengenin yleissopimuksessa sekä sen perusteella annetuissa säännöksissä (Schengenin säännöstö; SopS 23/2001), jotka siirrettiin osaksi Euroopan unionia 1 päivänä toukokuuta 1999 voimaan tulleella Amsterdamin sopimuksella (SopS 55/1999; EUVL C 340, 10.11.1997). Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehty puitepäätös (2006/960/YOS, EUVL L 386, 29.12.2006) ja sen voimaansaattamisesta annettu laki (26/2009) korvasivat Schengenin säännöstön 39 ja 46 artiklan siltä osin, kun kyseessä ovat rikostorjunnalliset tarpeet.

Rajojen yli tapahtuvasta operatiivisesta toiminnasta määrätään myös muun muassa yllä mainitussa Schengenin säännöstössä, Napoli II -yleissopimuksessa ja vuoden 2000 EU:n oikeusapuasopimuksessa. Tietojen saaminen Schengen-lupien osalta tulee tulevaisuudessa tehostumaan kun niin sanotun Euroopan Unionin viisumisäännöstön ja VIS-asetuksen mukainen jäsenmaiden yhteinen viisumijärjestelmä otetaan käyttöön. Sen avulla jäsenmaiden toimivaltaisten viranomaisten käytettävissä on kaikkien jäsenmaiden Schengen-viisumeihin liittyvät perustiedot ja hakijan biometriset tunnisteet.

Europolin kautta tapahtuva tietojen vaihto perustuu Euroopan poliisiviraston (Europol) perustamisesta tehtyyn neuvoston päätökseen (2009/371/YOS, EUVL L 121, 15.5.2009), joka korvasi Europol-yleissopimuksen (SopS 78-79/1998) vuoden 2010 alusta lukien. Suomella on tällä hetkellä Europolissa kolme Europol-päätöksen mukaista yhteyshenkilöä, kaksi poliisiin lähettämää ja yksi tullin lähettämä. Poliisi, tullilaitos ja rajavartiolaitos ovat kaikki Europol-päätöksen mukaisia toimivaltaisia viranomaisia. Europolin kansallisena yksikkönä Suomessa toimii keskusrikospoliisi, jonka kautta toimivaltaiset viranomaiset asioivat.

Tietojen vaihtoa tapahtuu myös Frontexin puitteissa etenkin Frontexin riskianalyysiverkoston (FRAN) kautta. Rajavartiolaitoksen tilanne- ja riskianalyysikeskus toimii Frontexin osalta tietojenvaihdon kansallisena yhteyspisteenä. Tietojenvaihtojärjestelmänä käytetään pääsääntöisesti Euroopan unionin komission hallinnoimaa ICONET-järjestelmää, joka perustettiin neuvoston päätöksellä (2005/267/EY, EUVL L 83, 1.4.2005) ja otettiin käyttöön vuonna 2006.

Interpolin kautta tapahtuva tiedonvaihto perustuu Interpolin jäsenvaltioiden hyväksymiin menettelysääntöihin, joiden mukaisesti noudatetaan tiedon luovuttajan antamia käyttörajoituksia. Keskusrikospoliisi toimii Interpolin Suomen kansallisena keskuksena, jonka kautta virka-apupyynnöt välitetään. Interpol-kanava on keskusrikospoliisin välityksellä myös tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen käytettävissä.

Keskeisimpiä artiklaan liittyviä kahdenvälisiä sopimuksia ovat rikostorjuntasopimukset, joita Suomella on Euroopan unionin jäsenvaltioista Viron (SopS 58/1995), Latvian (SopS 8/1997), Liettuan (SopS 72/1997), Puolan (SopS 70/2003) ja Unkarin (SopS 66/2003) kanssa. Rikostorjuntasopimuksissa on määräykset toimivaltaisten viranomaisten yhteistyöstä rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, torjumiseksi ja selvittämiseksi.

Poliisilla ja rajavartiolaitoksella on lisäksi eräitä hallinnollisia yhteistoimintajärjestelyjä vieraiden valtioiden kanssa.

Poliisilla on vakiintuneet yhteydet Europolin ja Interpolin kanssa lapsiin kohdistuneissa rikoksissa. Tietoa vaihdetaan jatkuvasti muun muassa lapsipornorikoksissa. Poliisi toimii aktiivisesti muun muassa kadonneiksi tai kaapatuiksi ilmoitettujen lasten asioissa kansallisten lastensuojelujärjestöjen ja kansainvälisten viranomaisten kanssa.

Poliisin, tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen oikeudesta luovuttaa tietoja toiselle valtiolle on säännöksiä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun laissa (761/2003), tullilaissa (1466/1994) ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005).

Suomi on myös liittynyt keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen. Lisäksi kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelee kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki. Mainitun lain 2 §:n mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu muun ohessa rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Euroopan unionin velvoitteiden täytäntöönpanoon liittyvät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annettu laki (148/2004), omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettu laki (540/2005) ja eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

Suomessa on myös saatettu kansallisesti voimaan rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (ETS 141; SopS 54/1994).

Myös lainvalvontaviranomaisten omaa yhteyshenkilöverkostoa voidaan käyttää joissakin tapauksissa tiedonvaihtokanavana. Yhteyshenkilöiden ensisijaisena tehtävänä on rikostorjuntaan liittyvien tietojen hankinta yhteistyössä asemamaan viranomaisten kanssa sekä virka- ja oikeusapupyynnöiden välittäminen. Oikeus- ja virka-apupyynnöiden välittämisessä otetaan huomioon Suomea ja asemamaata sitovat kansainväliset sopimukset. Kansallisten yhteyshenkilöiden lisäksi ulkomailla on Pohjoismaisen lainvalvontaviranomaisyhteistyön yhteyshenkilöitä eli PTN-yhteyshenkilöitä. Heidän tehtävänä on edustaa kaikkia Pohjoismaita samanaikaisesti.

Sopimusten muodostamaa verkostoa täydentää kansallinen lainsäädäntö, joista keskeisin sovellettavaksi tuleva laki kansainvälistä oikeusapua pyydettäessä ja annettaessa on yllä mainittu kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki. Suurin osa lain soveltamistapauksista koskee sellaisia tilanteita, joissa Suomelta pyydetään oikeusapua. Silloin, kun Suomi pyytää oikeusapua ulkomailta, ei yleensä ole riittävää, että Suomen viranomaiset soveltavat ainoastaan kansainvälistä rikosoikeusapulakia, vaan tällöin ne joutuvat toimimaan paljolti Suomea velvoittavien sopimusten nojalla.

Rikosoikeudelliseen yhteistyöhön kuuluu myös rikoksenteijöiden luovuttaminen. Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalaiseen

yleissopimukseen (ETS 24; SopS 32/1971). Tarkemmin luovuttamista koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetussa laissa. Rikoksentehtäjän luovuttamista koskee myös neuvoston puitepäättös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä.

Merkityksellistä on myös muu kansainvälinen yhteistyö, johon osaltaan liittyy kansainvälisten sopimusten, mukaan lukien tämä pöytäkirja, voimaansaattaminen ja täytäntöönpano. Lisäksi merkitystä on muun muassa kehitysyhteistyöllä ja lähialueyhteistyöllä. Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan ulkoasiainministeriö selkeyttää ihmisoikeusperustaisen lähtökohdan merkitystä kehityspolitiikan käytännössä. Kansainvälisiä järjestöjä tuetaan edelleen ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja ihmiskaupan uhrien suojeluun liittyvissä hankkeissa. Paikallisen yhteistyön määrärahoilla tuetaan jatkossakin paikallisia kansalaisjärjestöjä ihmiskaupahankkeiden toteuttamisessa ja rohkaistaan uusien hankkeiden kehittämistä. Erityisesti tuetaan hankkeita, joilla on sukupuoli- tai lapsinäkökulma.

Lähialueyhteistyössä Venäjän kanssa on viime vuosina toteutettu muutamia ihmiskaupan ehkäisyyn liittyviä hankkeita. Suomen ja Venäjän maahanmuuttoviranomaisten vuosina 2005-2008 toteutetussa yhteishankkeessa edistettiin viranomaisten välistä yhteistyötä, joka edesauttaa myös ihmiskaupan uhrien tunnistamista sekä heidän suojeluaan. Suomen lähialuevaroista on tuettu Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) vuosina 2005-2010 toteuttamaa ihmiskaupan ehkäisemiseen ja uhrien avustamiseen tähtäävää hanketta Kaliningradin alueella. Pietarissa ja Leningradin alueella toteutettiin vuosina 2002-2009 Suomen rahoituksella ILO:n hanketta, jossa kehitettiin viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä lapsityövoiman käytön poistamiseen ja katulasten aseman parantamiseen.

Suomen kehitysyhteistyöpolitiikalle on ominaista ihmisoikeusperustainen lähestymistapa. Naisten ja lasten oikeuksien kunnioittamisella ja toimeenpanolla sekä äärimmäisen köyhyyden vähentämisellä pyritään ihmiskaupan ehkäisemiseen. Kehitysyhteistyössä hyödynnetään kansalaisjärjestöjä ja kansainvälisiä järjestöjä. Kahdenvälisessä kehityspolitiikassa Suomi on tukenut ihmiskaupan vastaista toimintaa erityisprojekteilla esimerkiksi Kambodzhassa ja Länsi-Balkanilla. Suomen Yhdistyneiden Kansakuntien lastenjärjestö UNICEF:ille antama tuki on ohjautunut osin ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Suomen kehitysyhteistyössä perusasteen koulutuksen tukeminen on yksi keskeinen painopistealue, mihin liittyy osallistuminen Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n johtamaan ”Koulutus kaikille” -hankkeeseen. Erityisesti kehitysyhteistyössä korostetaan tyttöjen tasavertaisia mahdollisuuksia päästä koulutukseen. Ihmiskaupan vastaista kansainvälistä yhteistoimintaa on edistetty myös ns. Helsinki-prosessin kautta.

Suomi osallistuu Itämeren maiden neuvoston (The Council of Baltic Sea States) lapsiasiantuntijayhteistyöryhmän työskentelyyn (Expert Group for Cooperation on Children at Risk, EGCC), jonka puitteissa levitetään tietoa muun muassa lasten hyväksikäyttöön ja lapsikauppaan liittyvistä asioista ja järjestetään seminaareja ja koulutusta sekä levitetään tietoa jäsenmaille mahdollisuuksista ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Työryhmä pyrkii parantamaan kaikkein haavoittuvimpien lasten asemaa. Lapsityöryhmä on hyväksynyt edellisen toimintasuunnitelman jatkoksi uuden toimintasuunnitelman koskien ilman huoltajaa olevia ja ihmiskaupan uhreiksi joutuneita lapsia Itämeren alueella (Plan on Action on Unaccompanied and Trafficked Children in the Region of the Baltic Sea States) vuosiksi 2008-2011.

11 artikla

11 artiklan perusteella annetaan etusija sellaisille määräyksille, jotka edistävät pöytäkirjaa tehokkaammin lapsen oikeuksien toteutumista ja joita voi olla:

- a) sopimusvaltion lainsäädännössä;
- b) sopimusvaltiota sitovassa kansainvälisessä oikeudessa.

12 artikla

12 artikla käsittelee pöytäkirjan määräysten täytäntöönpanon valvontaa. Sopimusvaltion tulee antaa kahden vuoden kuluessa pöytäkirjan kansallisesta voimaantulosta perusteellinen raportti siitä, millaisin toimenpitein pöytäkirjan määräyksiä on pantu täytäntöön sopimusvaltiossa. Raportti annetaan YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Ensimmäisen raportin jälkeen pöytäkirjan määräysten täytäntöönpanosta raportoidaan lapsen oikeuksien yleissopimuksesta annettavan määräaikaishavainnointin yhteydessä yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa raportointia viiden vuoden välein. Myös sopimusvaltiot, jotka eivät ole yleissopimuksen osapuolia, raportoivat joka viides vuosi. Lapsen oikeuksien komitealla on mahdollisuus pyytää tarvittaessa sopimusvaltiolta lisätietoja pöytäkirjan täytäntöönpanoon liittyen.

Suomi on antanut YK:n lapsen oikeuksien komitealle neljä määräaikaishavainnointia lapsen oikeuksien yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanosta. Viimeisin määräaikaishavainnointi on annettu heinäkuussa 2008. Raporttia koskeva kuuleminen tulee olemaan kesäkuussa 2011, minkä jälkeen lapsen oikeuksien komitea antaa raporttia koskevat loppupäätelmänsä.

13 artikla

13 artikla sisältää loppumääräykset pöytäkirjan allekirjoittamisesta ja ratifioinnista. Pöytäkirjan voivat allekirjoittaa valtiot, jotka ovat lapsen oikeuksien yleissopimuksen

sopimuspuolia tai ovat allekirjoittaneet yleissopimuksen. Pöytäkirja on ratifioitava tai siihen on liityttävä. Ratifioimis- ja liittymiskirjojen tallettajana toimii YK:n pääsihteeri. Talletetuista selityksistä ilmoitetaan kaikille yleissopimuksen sopimusvaltioille ja myös sen allekirjoittaneille valtioille pääsihteerin toimesta.

14 artikla

14 artikla sisältää määräyksen pöytäkirjan voimaantulosta. Pöytäkirja tulee voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona kymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja on talletettu YK:n pääsihteerin huostaan. Niiden valtioiden osalta, jotka ratifioivat pöytäkirjan tai liittyvät siihen sen voimaantulon jälkeen, pöytäkirja tulee voimaan yhden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona kukin valtio on tallettanut ratifioimis- tai liittymiskirjansa.

15 artikla

15 artikla sisältää pöytäkirjan irtisanomista koskevat määräykset. Sopimusvaltio voi irtisanoa pöytäkirjan milloin tahansa ilmoittamalla siitä kirjallisesti YK:n pääsihteerille. Pääsihteerillä on velvoite ilmoittaa irtisanomisesta kaikille yleissopimuksen sopimusvaltioille sekä yleissopimuksen allekirjoittaneille valtioille. Irtisanominen tulee voimaan yhden vuoden kuluttua siitä päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen. Pöytäkirjaan perustuvat velvoitteet sitovat sopimusvaltiota sellaisten rikosten osalta, jotka tehdään ennen irtisanomisen voimaantuloa. Lapsen oikeuksien komiteassa vireillä olevat asiat saatetaan loppuun, jos ne on otettu käsittelyyn ennen irtisanomisen voimaantuloa.

16 artikla

16 artikla sisältää pöytäkirjan muuttamista koskevat määräykset. Sopimusvaltio voi ehdottaa pöytäkirjan muutosta ja tallettaa muutosehdotuksen Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan, joka toimittaa muutosehdotuksen sopimusvaltioille ja pyytää niitä ilmoittamaan, haluavatko ne kokoontua käsittelemään ja äänestämään ehdotuksesta. Pääsihteeri kutsuu kokouksen koolle YK:n alaisuudessa, mikäli neljän kuukauden kuluessa muutosehdotuksen toimittamisesta vähintään yksi kolmasosa sopimusvaltioista kannattaa kokousta. Kokouksessa läsnä olevien ja äänestävien sopimusvaltioiden enemmistöllä hyväksytty muutos toimitetaan YK:n yleiskokouksen hyväksyttäväksi. Hyväksytyt muutokset voimaantulo edellyttää yleiskokouksen hyväksymistä ja sopimusvaltioiden kahden kolmasosan enemmistön hyväksymistä. Muutokset sitovat vain niitä sopimusvaltioita, jotka ovat ne hyväksyneet. Muita sopimuspuolia sitovat edelleen pöytäkirjan määräykset ja niiden mahdollisesti hyväksymät aikaisemmat muutokset.

17 artikla

17 artikla sisältää loppumääräykset todistusvoimaisista kielistä, tallettajasta ja YK:n pääsihteerin velvollisuudesta toimittaa pöytäkirjasta jäljennökset kaikille yleissopimuksen sopimusvaltioille ja sen allekirjoittaneille valtioille. Artiklan mukaan pöytäkirja on todistusvoimainen arabian, englannin, espanjan, kiinan, ranskan ja venäjän kielisenä. Pöytäkirja talletetaan YK:n arkistoon, ja YK:n pääsihteerillä on velvollisuus toimittaa pöytäkirjan oikeaksi todistetut jäljennökset kaikille yleissopimuksen sopimusvaltioille ja sen allekirjoittaneille valtioille.

2. Lakiehdotuksen perustelut

Laki Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 § Pykälä sisältäisi säännöksen siitä, että pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 § Pykälän mukaan lain voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella. Kansainvälisesti jo voimaan tullut pöytäkirja tulee voimaan yhden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona ratifioimis- tai liittymiskirja talletettiin.

3. Voimaantulo

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tuli kansainvälisesti voimaan 18 päivänä tammikuuta 2002.

Suomen osalta pöytäkirja tulee voimaan sen 14 artiklan 2 kappaleen mukaisesti yhden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona ratifioimis- tai hyväksymiskirja talletettiin.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta sisältää määräyksiä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan, kuten määräykset terveyden- ja sairaanhoitoa, sosiaalihuoltoa ja opetusta koskevista asioista. Näin ollen maakuntapäivien tulee hyväksyä Ahvenanmaan itsehallintolain 59 §:n 2 momentissa tarkoitettu kansainvälisten

sopimusmääräysten voimaansaattamista koskeva säädös, jotta määräykset tulisivat voimaan myös Ahvenanmaan maakunnassa. Jos Ahvenanmaan maakuntapäivät hyväksyy Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta voimaansaattamista koskevan säädöksen, on tästä otettava asianmukainen maininta sopimuksen voimaantuloa koskevaan asetukseen. Laki Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan tasavallan presidentin asetuksella samanaikaisesti, kun pöytäkirja tulee Suomen osalta voimaan.

4. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen määräys on Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannan mukaan luettava lainsäädännön alaan,

- 1) jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvattun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista,
- 2) jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien tai velvollisuuksien perusteita,
- 3) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka
- 4) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai
- 5) siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla.

Perustuslakivaliokunnan mukaan kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa (PeVL 11/2000 vp ja PeVL 12/2000 vp).

Lapsen oikeuksien yleissopimus on saatettu voimaan lailla (SopS 59-60/1991).

Eduskunnan suostumuksen tarpeeseen ja pöytäkirjan voimaansaattamistapaan vaikuttavat pöytäkirjan 1-10 artikla.

Perustuslain 8 § sisältää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, johon kuuluu vaatimus, jonka mukaan rikoksina rangaistavat teot on määriteltävä laissa. Näin ollen kriminalisointivelvoitteet kuuluvat lainsäädännön alaan. Tämä koskee pöytäkirjan 1-5 artiklaa.

Pöytäkirjan 6 artikla koskee oikeusavun antamista pöytäkirjan käsittelemien rikosten tutkinnan, oikeudenkäynnin sekä niihin liittyvän luovuttamisprosessin yhteydessä. Näistä säädetään muun muassa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa sekä keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annetussa laissa sekä omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa.

Pöytäkirjan 7 artikla sisältää pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikoksista saadun hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista koskevat säännökset sekä rikoksen tekemiseen käytettyjen toimitilojen sulkemista koskevan sääntelyn. Suomessa nämä velvoitteet toteutetaan lainsäädännöllä.

Pöytäkirjan 8 artiklassa säädetään lapsiuhrien oikeuksista. Artiklan yhteydessä sovellettaviksi tulevat esitutkinta- ja pakkokeinolain lisäksi muun muassa oikeudenkäymiskaari, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettu laki sekä oikeusapulaki.

Pöytäkirjan 9 artikla sisältää määräykset pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten ehkäisystä, tietoisuuden edistämisestä, avusta ja korvauksesta uhreille sekä näihin rikoksiin liittyvän mainosaineiston kieltämisestä. Artiklan määräykset sisältyvät Suomessa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta annettuun lakiin, lastensuojelulakiin, vahingonkorvauslakiin, kuluttajansuojalakiin sekä rikoslakiin.

Kansainvälistä yhteistyötä koskeva 10 artikla sisältää myös lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä. Artiklan määräykset liittyvät muun muassa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin.

Kaikki edellä esitetyt pöytäkirjan artiklat koskevat yksilön oikeuksien tai velvollisuuksien perusteita. Edellä esitetyistä syistä pöytäkirja kuuluu lainsäädännön alaan ja edellyttää siten eduskunnan antamaa hyväksymistä. Näiden ohella pöytäkirja on luonteeltaan ihmisoikeussopimus, minkä vuoksi sen sisältämien aineellisten ihmisoikeusmääräysten voimaansaattamisessa tulee käyttää laintasoista voimaansaattamissäädöstä. Määräykset ovat sopuinnassa Suomen lainsäädännön kanssa.

4.2 Käsittelyjärjestys

Pöytäkirja ei sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Pöytäkirja voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä äänten enemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamislainsiksi voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään,

että Eduskunta hyväksyisi New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsipornografiasta ja lapsiprostituutiosta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan.

Edellä esitetyn perusteella ja koska valinnainen pöytäkirja sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

LAKIEHDOTUS

Laki

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

Helsingissä __päivänä __kuuta 20__

Tasavallan Presidentti

Tarja Halonen

Ulkoasiainministeri

VALINNAISEN PÖYTÄKIRJAN SUOMENKIELINEN KÄÄNNÖS JA ENGLANNINKIELINEN ALKUPERÄISTEKSTI

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta

Tämän pöytäkirjan sopimusvaltiot, jotka

katsovat, että lapsen oikeuksien yleissopimuksen päämäärien ja sen määräysten, erityisesti 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 ja 36 artiklan täytäntöönpanon edistämiseksi olisi tarpeen laajentaa toimenpiteitä, joihin sopimusvaltioiden tulisi ryhtyä taatakseen, että lapsia suojellaan lasten myynniltä, lapsiprostituutiolta ja lapsipornografialta,

katsovat myös, että lapsen oikeuksien yleissopimuksessa tunnustetaan lapsen oikeus tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa hänen koulutustaan tai on vahingollista hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, henkiselle, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselleen,

ovat äärimmäisen huolissaan merkittävästä ja kasvavasta kansainvälisestä lapsikaupasta, jonka tarkoituksena on lasten myynti, lapsiprostituutio tai lapsipornografia,

ovat syvästi huolissaan laajalle levinneestä ja jatkuvasta seksiturismista, jolle lapset ovat erityisen alttiita, koska se edistää välittömästi lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa,

tiedostavat, että tietyt erityisen haavoittuvat ryhmät, mukaan luettuna tytöt, ovat suuremmissa vaaroissa joutua seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, ja että tyttöjen osuus seksuaalisesti hyväksikäytetyistä ihmisistä on kohtuuttoman suuri,

ovat huolissaan siitä, että lapsipornografiaa on yhä enemmän saatavilla internetin ja muun kehittyvän teknologian välityksellä, ja palauttavat mieleen (Wienissä vuonna 1999 järjestetyn) internetin välityksellä levitetävän lapsipornografian vastaisen kansainvälisen konferenssin ja erityisesti sen johtopäätökset, joissa vaaditaan, että lapsipornografian tuotanto, jakelu, vienti, lähettäminen, tuonti, tahallinen hallussapito ja mainostaminen säädetään maailmanlaajuisesti rangaistaviksi teoiksi, ja korostetaan tiiviimmän hallitusten ja internet-teollisuuden välisen yhteistyön ja yhteistoiminnan merkitystä,

uskovat, että lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian hävittäminen on helpompaa lähestymällä kokonaisvaltaisesti asiaan vaikuttavia tekijöitä, mukaan luettuna maan kehittymättömyys, köyhyys, taloudellinen eriarvoisuus, epäoikeudenmukainen sosio-taloudellinen rakenne, perheiden ongelmat, koulutuksen puute, kaupunkien ja maaseudun väliset muuttoliikkeet, sukupuoleen perustuva syrjintä, aikuisten vastuuton seksuaalinen käyttäytyminen, haitalliset perinteet, aseelliset selkkaukset ja lapsikauppa,

uskovat, että pyrkimykset lisätä kansalaisten tietoisuutta ovat tarpeen, jotta lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian kysyntää kuluttajien keskuudessa voidaan vähentää, ja että kaikkien asiaan liittyvien tahojen maailmanlaajuisen yhteistyön vahvistaminen ja kansallisen lainsäädännön täytäntöönpanon edistäminen on tärkeää,

kiinnittävät huomiota lasten suojeluun liittyvien kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen määräyksiin, mukaan luettuna Haagin yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, yksityisoikeuden alaa koskeva Haagin yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta, Haagin yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja vanhempien vastuuta koskevasta yhteistyöstä sekä lastensuojeluun liittyvistä toimenpiteistä, ja ILO:n yleissopimus nro 182, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi,

ovat lapsen oikeuksien yleissopimuksen saaman laajan tuen rohkaisemia, sillä se osoittaa, että pyrkimykseen edistää ja suojella lapsen oikeuksia on sitouduttu laajalti,

tiedostavat, että Tukholmassa vuonna 1996 järjestetyn lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisen konferenssin hyväksymän lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian ehkäisemistä koskevan toimintaohjelman, julistuksen ja toimintasuunnitelman määräysten sekä muiden asiaan liittyvien kansainvälisten elinten päätösten ja suositusten täytäntöönpano on tärkeää,

ottavat asianmukaisesti huomioon sen merkityksen, joka kunkin kansan perinteillä ja kulttuurillisilla arvoilla on lapsen suojelulle ja tasapainoiselle kehitykselle,

ovat sopineet seuraavasta:

1 artikla

Sopimuspuolet kieltävät lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian tämän pöytäkirjan määräysten mukaisesti.

2 artikla

Tässä pöytäkirjassa:

- a) lasten myynti tarkoittaa tekoa tai liiketoimea, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan;
- b) lapsiprostituutio tarkoittaa lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan;

c) lapsipornografia tarkoittaa todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaaliseen tarkoitukseen.

3 artikla

1. Kukin sopimusvaltio varmistaa, että sen rikoslainsäädäntö ulottuu vähintään seuraaviin tekoihin ja toimintamuotoihin, riippumatta siitä, tehdäänkö rikokset kotimaassa vai ylittävätkö ne valtioiden rajat, ja riippumatta siitä, ovatko rikokset yksittäisen henkilön tekemiä vai osa järjestäytyntä rikollisuutta:

a) 2 artiklassa tarkoitetun lasten myynnin yhteydessä:

i) lapsen tarjoaminen, luovuttaminen tai vastaanottaminen millä tahansa tavalla:

a. lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä varten;

b. lapsen elinten siirtämiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa;

c. lapsen käyttämiseksi pakkotyöhön;

ii) suostumuksen hankkiminen asiattomin keinoin, välittäjän ominaisuudessa, lapsen adoptoinnille sovellettavien kansainvälisten lapseksiottamista koskevien oikeudellisten asiakirjojen vastaisesti;

b) lapsen tarjoaminen, vastaanottaminen, välittäminen tai luovuttaminen 2 artiklassa tarkoitettua lapsiprostituutiota varten;

c) 2 artiklassa tarkoitetun lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, tuonti, vienti, tarjoaminen, myyminen tai hallussapito yllä mainittua tarkoitusta varten.

2. Jollei sopimusvaltion kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, samat määräykset koskevat myös edellä mainittujen tekojen yritystä ja avunantoa tai osallisuutta niihin.

3. Kukin sopimusvaltio säättää kyseisille rikoksille asianmukaiset rangaistukset, joissa otetaan huomioon rikosten vakavuus.

4. Jollei kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen määräykset oikeushenkilöiden vastuusta tämän artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen rikosten osalta. Tämä oikeushenkilöiden vastuu voi olla rikosoikeudellinen, siviilioikeudellinen tai hallinto-oikeudellinen kyseisen sopimusvaltion soveltamien oikeusperiaatteiden mukaisesti.

5. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimenpiteisiin varmistaa, että kaikki lapseksiottamisen kanssa tekemisissä olevat henkilöt toimivat sovellettavien kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen mukaisesti.

4 artikla

1. Kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikokset tehdään sen alueella tai kyseisessä valtiossa rekisteröidyllä aluksella tai lentoaluksessa.

2. Kukin sopimusvaltio voi ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetut rikokset lainkäyttövaltaansa seuraavissa tapauksissa:

a) kun rikoksesta epäilty on kyseisen valtion kansalainen tai sen alueella asuva henkilö;

b) kun rikoksen uhri on kyseisen valtion kansalainen.

3. Kukin sopimusvaltio ryhtyy myös tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen edellä mainitut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikoksesta epäilty on sen alueella eikä se luovuta kyseistä henkilöä toiselle sopimusvaltiolle sillä perusteella, että rikoksentekijä on sen oma kansalainen.

4. Tämä pöytäkirja ei estä rikosoikeudellisen toimivallan käyttämistä kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

5 artikla

1. Tämän pöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen rikosten katsotaan sisältyvän sopimusvaltioiden välillä voimassa olevassa luovuttamissopimuksessa sekä jokaisessa niiden välillä myöhemmin tehtävässä luovuttamissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin, joiden johdosta rikoksentekijä voidaan luovuttaa, kyseisten sopimusten sisältämien ehtojen mukaisesti.

2. Jos sopimusvaltio, joka asettaa rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon, saa luovuttamispyynnön toiselta sopimusvaltiolta, jonka kanssa sillä ei ole luovuttamissopimusta, se voi pitää tätä pöytäkirjaa luovuttamisen oikeusperustana kyseisten rikosten osalta. Rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen sovelletaan pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännössä määrättyjä ehtoja.

3. Sopimusvaltiot, jotka eivät aseta rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaoloa, tunnustavat keskenään kyseiset rikokset sellaisiksi rikoksiksi, joiden johdosta rikoksentekijä voidaan luovuttaa, pyynnön vastaanottavan valtion lainsäädännössä määrättyjen ehtojen mukaisesti.

4. Sopimusvaltioiden välistä luovuttamista varten kyseisten rikosten katsotaan tapahtuneen niiden tekopaikan lisäksi myös niiden valtioiden alueella, joiden edellytetään saattavan kyseiset rikokset lainkäyttövaltaansa 4 artiklan mukaisesti.

5. Jos luovuttamispyyntö esitetään 3 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetun rikoksen osalta, eikä pyynnön vastaanottanut sopimusvaltio luovuta rikosentekijää hänen kansalaisuutensa perusteella, kyseinen valtio ryhtyy asianmukaisiin toimenpiteisiin saattaakseen tapauksen toimivaltaisten viranomaistensa käsiteltäväksi syytteen nostamista varten.

6 artikla

1. Sopimusvaltiot antavat toisilleen mahdollisimman laajaa apua rikostutkinnan tai rikosoikeudenkäynnin tai luovuttamisprosessin yhteydessä 3 artiklan 1 kappaleessa mainittujen rikosten osalta, mukaan luettuna apu niiden käytettävissä olevien oikeudenkäynnissä tarvittavien todisteiden saamiseksi.

2. Sopimusvaltiot täyttävät tämän artiklan 1 kappaleen mukaiset velvoitteensa niiden välillä mahdollisesti voimassa olevien sopimusten tai muiden järjestelyjen mukaisesti. Mikäli sopimusvaltioiden välillä ei ole sopimuksia tai muita järjestelyjä, ne antavat toisilleen apua kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

7 artikla

Jollei sopimusvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, ne:

a) ryhtyvät toimenpiteisiin mahdollistaakseen tarvittaessa takavarikoinnin ja menetetyksi tuomitsemisen:

i) tässä pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen tai niiden helpottamiseen käytettyjen esineiden, kuten tarvikkeiden, varojen ja muiden välineiden osalta;

ii) näiden rikosten tuottaman hyödyn osalta;

b) panevat täytäntöön toisen sopimusvaltion esittämän pyynnön, joka koskee a kohdan i ja ii alakohdassa tarkoitettujen esineiden tai rikoksen tuottaman hyödyn takavarikointia tai menetetyksi tuomitsemista;

c) ryhtyvät toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on sulkea väliaikaisesti tai pysyvästi toimitilat, joita on käytetty kyseisten rikosten tekemiseen.

8 artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarvittaviin toimenpiteisiin suojellakseen tämän pöytäkirjan nojalla kielletyn toiminnan lapsiuhrien oikeuksia ja etuja kaikissa rikosoikeudenkäyntimenettelyn vaiheissa, erityisesti:

- a) tunnustamalla lapsiuhrien haavoittuvuuden ja mukauttamalla menettelytapoja siten, että niissä otetaan huomioon lapsiuhrien erityistarpeet, mukaan luettuna heidän erityistarpeensa todistajina;
- b) antamalla lapsiuhreille tietoa heidän oikeuksistaan ja asemastaan, oikeudenkäynnin laajuudesta, ajankohdasta ja edistymisestä sekä heidän tapauksessaan annettua päätöksestä;
- c) sallimalla kansallisen lainsäädännön oikeudenkäyntimenettelyä koskevien määräysten mukaisesti lapsiuhrien mielipiteiden, tarpeiden ja asioiden esittämisen ja käsittelyn oikeudenkäynnissä, joka vaikuttaa heidän henkilökohtaisiin etuihinsa;
- d) tarjoamalla asianmukaisia tukipalveluja lapsiuhreille koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan;
- e) suojelemalla tarvittaessa lapsiuhrien yksityisyyttä ja henkilöllisyyttä ja ryhtymällä kansallisen lainsäädännön mukaisiin toimenpiteisiin välttääkseen sellaisten tietojen epäasianmukaista levittämistä, joiden perusteella lapsiuhrit voitaisiin tunnistaa;
- f) varmistamalla tarvittaessa lapsiuhrien turvallisuuden sekä heidän perheidensä ja heidän puolestaan todistavien henkilöiden turvallisuuden, pelottelun ja koston varalta;
- g) välttämällä tarpeetonta viivästystä päätöksen tekemisessä ja sellaisten määräysten tai päätösten täytäntöönpanossa, joilla myönnetään korvauksia lapsiuhreille.

2. Sopimusvaltiot varmistavat, että epävarmuus uhrin todellisesta iästä ei estä rikostutkinnan aloittamista, mukaan luettuna sellainen tutkinta, jonka tarkoituksena on uhrin iän selvittäminen.

3. Sopimusvaltiot varmistavat, että tässä pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten uhreiksi joutuneita lapsia kohdellaan rikosoikeusjärjestelmässä siten, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon.

4. Sopimusvaltiot ryhtyvät toimenpiteisiin varmistaakseen asianmukaisen koulutuksen, erityisesti oikeudellisen ja psykologisen koulutuksen henkilöille, jotka työskentelevät tämän pöytäkirjan vastaisten rikosten uhrien parissa.

5. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarvittaessa toimenpiteisiin suojellakseen niiden henkilöiden ja/ tai järjestöjen turvallisuutta ja fyysistä koskemattomuutta, jotka ovat tekemisissä kyseisten rikosten uhrien ehkäisemisen ja/ tai suojelun ja kuntouttamisen kanssa.

6. Minkään tämän artiklan määräyksen ei katsota rajoittavan syytetyn oikeudenmukaiseen ja puolueettomaan oikeudenkäyntiin liittyviä oikeuksia tai olevan ristiriidassa niiden kanssa.

9 artikla

1. Sopimusvaltiot hyväksyvät tai täydentävät ja panevat täytäntöön lakeja, hallinnollisia toimenpiteitä ja sosiaalipoliittisia ohjelmia sekä levittävät niistä tietoa ehkäistäkseen tässä pöytäkirjassa tarkoitettuja rikoksia. Erityistä huomiota kiinnitetään sellaisten lasten suojeluun, jotka ovat erityisen alttiita tällaiselle toiminnalle.
2. Sopimusvaltiot edistävät tietoisuutta ehkäisevistä toimenpiteistä ja tässä pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten haitallisista seurauksista koko väestön keskuudessa, mukaan luettuna lapset, tiedottamalla niistä asianmukaisin keinoin ja järjestämällä koulutusta. Täyttyessään tämän artiklan mukaisia velvoitteitaan sopimusvaltiot kannustavat yhteiskuntaa, mukaan luettuna lapset ja lapsiuhrit, osallistumaan tällaisiin tiedotus- ja koulutusohjelmiin, myös kansainvälisellä tasolla.
3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen kaiken asianmukaisen avun kyseisten rikosten uhreille, mukaan luettuna uhrien yhteiskuntaan uudelleen sopeutumista ja ruumiillista ja henkistä toipumista edistävä apu.
4. Sopimusvaltiot varmistavat, että kaikilla tässä pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten uhreilla on mahdollisuus turvautua menettelyyn, jonka avulla he voivat ilman syrjintää hakea vahingonkorvausta rikoksista laillisesti vastuussa olevilta henkilöiltä.
5. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarvittaviin toimenpiteisiin kieltääkseen tehokkaasti tässä pöytäkirjassa tarkoitettua toimintaa mainostavan aineiston tuottamisen ja levittämisen.

10 artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin vahvistaakseen kansainvälistä yhteistyötä sellaisten monenvälisten, alueellisten ja kahdenvälisten järjestelyjen avulla, joiden tarkoituksena on lasten myyntiin, lapsiprostituutioon, lapsipornografiaan ja lapsiin kohdistuvaan seksiturismiin liittyvistä teoista vastuussa olevien henkilöiden tekojen ehkäiseminen, paljastaminen ja tutkinta sekä näiden henkilöiden syyttäminen ja rankaiseminen. Sopimusvaltiot edistävät myös viranomaistensa, kansallisten ja kansainvälisten kansalaisjärjestöjen sekä kansainvälisten järjestöjen välistä kansainvälistä yhteistyötä ja toiminnan yhteensovittamista.
2. Sopimusvaltiot edistävät kansainvälistä yhteistyötä auttaakseen lapsiuhreja toipumaan ruumiillisesti ja henkisesti, sopeutumaan uudelleen yhteiskuntaan ja palaamaan kotimaahansa.
3. Sopimusvaltiot pyrkivät vahvistamaan kansainvälistä yhteistyötä puuttuakseen niihin perimmäisiin syihin, kuten köyhyyteen ja maan kehittymättömyyteen, jotka vaikuttavat siihen, että lapset ovat alttiita lasten myynnille, lapsiprostituutiolle, lapsipornografialle ja lapsiin kohdistuvalle seksiturismille.

4. Sopimusvaltiot, joilla on mahdollisuus siihen, antavat taloudellista, teknistä tai muuta apua olemassaolevien monenvälisen, alueellisten, kahdenvälisen tai muiden ohjelmien kautta.

11 artikla

Mikään tässä pöytäkirjassa ei vaikuta määräyksiin, jotka edistävät paremmin lapsen oikeuksien toteutumista, ja joita voi olla:

- a) sopimusvaltion lainsäädännössä;
- b) sopimusvaltiota sitovassa kansainvälisessä oikeudessa.

12 artikla

1. Kukin sopimusvaltio antaa kahden vuoden kuluessa siitä, kun pöytäkirja on tullut sen osalta voimaan, lapsen oikeuksien komitealle raportin, johon sisältyy perusteelliset tiedot toimenpiteistä, joihin sopimusvaltio on ryhtynyt pöytäkirjan määräysten täytäntöönpanemiseksi.

2. Annettuaan perusteellisen raporttinsa, kukin sopimusvaltio sisällyttää mahdolliset pöytäkirjan täytäntöönpanoa koskevat lisätiedot niihin raportteihin, joita se antaa lapsen oikeuksien komitealle yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti. Muut pöytäkirjan sopimusvaltiot antavat raportin joka viides vuosi.

3. Lapsen oikeuksien komitea voi pyytää sopimusvaltioilta tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoon liittyviä lisätietoja.

13 artikla

1. Tämä pöytäkirja on avoinna allekirjoittamista varten kaikille valtioille, jotka ovat yleissopimuksen sopimuspuolia tai jotka ovat allekirjoittaneet sen.

2. Tämä pöytäkirja tulee ratifioida ja se on avoinna liittymistä varten kaikille valtioille, jotka ovat yleissopimuksen sopimuspuolia tai jotka ovat allekirjoittaneet sen. Ratifioimis- tai liittymiskirjat talletetaan Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan.

14 artikla

1. Tämä pöytäkirja tulee voimaan kolmen kuukauden kuluttua kymmenennen ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisesta.

2. Kunkin sellaisen valtion osalta, joka ratifioi tämän pöytäkirjan tai liittyy siihen sen voimaantulon jälkeen, pöytäkirja tulee voimaan yhden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona kyseinen valtio on tallettanut oman ratifioimis- tai liittymiskirjansa.

15 artikla

1. Sopimusvaltio voi irtisanoa tämän pöytäkirjan milloin tahansa antamalla siitä kirjallisen ilmoituksen Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerille, joka sen jälkeen ilmoittaa irtisanomisesta muille yleissopimuksen sopimusvaltioille ja kaikille yleissopimuksen allekirjoittaneille valtioille. Irtisanominen tulee voimaan yhden vuoden kuluttua siitä päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

2. Irtisanominen ei vapauta sopimusvaltiota tähän pöytäkirjaan perustuvista velvoitteista sellaisten rikosten osalta, jotka tehdään ennen irtisanomisen voimaantulopäivää. Irtisanominen ei myöskään millään tavalla vaikuta sellaisen asian käsittelyn jatkamiseen, joka jo on lasten oikeuksien komitean käsiteltävänä ennen irtisanomisen voimaantulopäivää.

16 artikla

1. Sopimusvaltio voi ehdottaa pöytäkirjan muutosta ja tallettaa muutosehdotuksen Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan. Tämän jälkeen pääsihteeri toimittaa muutosehdotuksen sopimusvaltioille ja pyytää niitä ilmoittamaan, haluavatko ne sopimusvaltioiden kokouksen koolle kutsumista muutosehdotuksen käsittelyä ja siitä äänestämistä varten. Mikäli neljän kuukauden kuluessa muutosehdotuksen toimittamisesta vähintään yksi kolmasosa sopimusvaltioista haluaa kokousta, pääsihteeri kutsuu kokouksen koolle Yhdistyneiden Kansakuntien alaisuudessa. Kokouksessa läsnäolevien ja äänestävien sopimusvaltioiden enemmistöllä hyväksytty muutos toimitetaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksyttäväksi.

2. Tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan, kun yleiskokous on hyväksynyt sen ja kun sopimusvaltioiden kahden kolmasosan enemmistö on hyväksynyt sen.

3. Kun muutos tulee voimaan, se sitoo niitä sopimusvaltioita, jotka ovat hyväksyneet sen, ja muut sopimusvaltiot ovat edelleen tämän pöytäkirjan ja aikaisemmin hyväksymiensä muutosten sitomia.

17 artikla

1. Tämä pöytäkirja, jonka arabian-, englannin-, espanjan-, kiinan-, ranskan- ja venäjänkieliset tekstit ovat yhtä todistusvoimaisia, talletetaan Yhdistyneiden Kansakuntien arkistoon.
2. Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteeri toimittaa tämän pöytäkirjan oikeaksi todistetut jäljennökset kaikille yleissopimuksen sopimusvaltioille ja kaikille yleissopimuksen allekirjoittaneille valtioille.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography

The States Parties to the present Protocol,

Considering that, in order further to achieve the purposes of the Convention on the Rights of the Child and the implementation of its provisions, especially articles 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 and 36, it would be appropriate to extend the measures that States Parties should undertake in order to guarantee the protection of the child from the sale of children, child prostitution and child pornography,

Considering also that the Convention on the Rights of the Child recognizes the right of the child to be protected from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's education, or to be harmful to the child's health or physical, mental, spiritual, moral or social development,

Gravely concerned at the significant and increasing international traffic in children for the purpose of the sale of children, child prostitution and child pornography,

Deeply concerned at the widespread and continuing practice of sex tourism, to which children are especially vulnerable, as it directly promotes the sale of children, child prostitution and child pornography,

Recognizing that a number of particularly vulnerable groups, including girl children, are at greater risk of sexual exploitation and that girl children are disproportionately represented among the sexually exploited,

Concerned about the growing availability of child pornography on the Internet and other evolving technologies, and recalling the International Conference on Combating Child Pornography on the Internet, held in Vienna in 1999, in particular its conclusion calling for the worldwide criminalization of the production, distribution, exportation, transmission, importation, intentional possession and advertising of child pornography, and stressing the importance of closer cooperation and partnership between Governments and the Internet industry,

Believing that the elimination of the sale of children, child prostitution and child pornography will be facilitated by adopting a holistic approach, addressing the contributing factors, including underdevelopment, poverty, economic disparities, inequitable socio-economic structure, dysfunctional families, lack of education, urban-rural migration, gender discrimination, irresponsible adult sexual behaviour, harmful traditional practices, armed conflicts and trafficking in children,

Believing also that efforts to raise public awareness are needed to reduce consumer demand for the sale of children, child prostitution and child pornography, and believing further in the importance of strengthening global partnership among all actors and of improving law enforcement at the national level,

Noting the provisions of international legal instruments relevant to the protection of children, including the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption, the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, the Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, and International Labour Organization Convention No. 182 on the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour,

Encouraged by the overwhelming support for the Convention on the Rights of the Child, demonstrating the widespread commitment that exists for the promotion and protection of the rights of the child,

Recognizing the importance of the implementation of the provisions of the Programme of Action for the Prevention of the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography and the Declaration and Agenda for Action adopted at the World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, held in Stockholm from 27 to 31 August 1996, and the other relevant decisions and recommendations of pertinent international bodies,

Taking due account of the importance of the traditions and cultural values of each people for the protection and harmonious development of the child, Have agreed as follows:

Article 1

States Parties shall prohibit the sale of children, child prostitution and child pornography as provided for by the present Protocol.

Article 2

For the purposes of the present Protocol:

- (a) Sale of children means any act or transaction whereby a child is transferred by any person or group of persons to another for remuneration or any other consideration;
- (b) Child prostitution means the use of a child in sexual activities for remuneration or any other form of consideration;

(c) Child pornography means any representation, by whatever means, of a child engaged in real or simulated explicit sexual activities or any representation of the sexual parts of a child for primarily sexual purposes.

Article 3

1. Each State Party shall ensure that, as a minimum, the following acts and activities are fully covered under its criminal or penal law, whether such offences are committed domestically or transnationally or on an individual or organized basis:

(a) In the context of sale of children as defined in article 2:

(i) Offering, delivering or accepting, by whatever means, a child for the purpose of:

a. Sexual exploitation of the child;

b. Transfer of organs of the child for profit;

c. Engagement of the child in forced labour;

(ii) Improperly inducing consent, as an intermediary, for the adoption of a child in violation of applicable international legal instruments on adoption;

(b) Offering, obtaining, procuring or providing a child for child prostitution, as defined in article 2;

(c) Producing, distributing, disseminating, importing, exporting, offering, selling or possessing for the above purposes child pornography as defined in article 2.

2. Subject to the provisions of the national law of a State Party, the same shall apply to an attempt to commit any of the said acts and to complicity or participation in any of the said acts.

3. Each State Party shall make such offences punishable by appropriate penalties that take into account their grave nature.

4. Subject to the provisions of its national law, each State Party shall take measures, where appropriate, to establish the liability of legal persons for offences established in paragraph 1 of the present article. Subject to the legal principles of the State Party, such liability of legal persons may be criminal, civil or administrative.

5. States Parties shall take all appropriate legal and administrative measures to ensure that all persons involved in the adoption of a child act in conformity with applicable international legal instruments.

Article 4

1. Each State Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences referred to in article 3, paragraph 1, when the offences are committed in its territory or on board a ship or aircraft registered in that State.

2. Each State Party may take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences referred to in article 3, paragraph 1, in the following cases:

(a) When the alleged offender is a national of that State or a person who has his habitual residence in its territory;

(b) When the victim is a national of that State.

3. Each State Party shall also take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the aforementioned offences when the alleged offender is present in its territory and it does not extradite him or her to another State Party on the ground that the offence has been committed by one of its nationals.

4. The present Protocol does not exclude any criminal jurisdiction exercised in accordance with internal law.

Article 5

1. The offences referred to in article 3, paragraph 1, shall be deemed to be included as extraditable offences in any extradition treaty existing between States Parties and shall be included as extraditable offences in every extradition treaty subsequently concluded between them, in accordance with the conditions set forth in such treaties.

2. If a State Party that makes extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for extradition from another State Party with which it has no extradition treaty, it may consider the present Protocol to be a legal basis for extradition in respect of such offences. Extradition shall be subject to the conditions provided by the law of the requested State.

3. States Parties that do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall recognize such offences as extraditable offences between themselves subject to the conditions provided by the law of the requested State.

4. Such offences shall be treated, for the purpose of extradition between States Parties, as if they had been committed not only in the place in which they occurred but also in the territories of the States required to establish their jurisdiction in accordance with article 4.

5. If an extradition request is made with respect to an offence described in article 3, paragraph 1, and the requested State Party does not or will not extradite on the basis of the nationality of the offender, that State shall take suitable measures to submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution.

Article 6

1. States Parties shall afford one another the greatest measure of assistance in connection with investigations or criminal or extradition proceedings brought in respect of the offences set forth in article 3, paragraph 1, including assistance in obtaining evidence at their disposal necessary for the proceedings.

2. States Parties shall carry out their obligations under paragraph 1 of the present article in conformity with any treaties or other arrangements on mutual legal assistance that may exist between them. In the absence of such treaties or arrangements, States Parties shall afford one another assistance in accordance with their domestic law.

Article 7

States Parties shall, subject to the provisions of their national law:

(a) Take measures to provide for the seizure and confiscation, as appropriate, of:

(i) Goods, such as materials, assets and other instrumentalities used to commit or facilitate offences under the present protocol;

(ii) Proceeds derived from such offences;

(b) Execute requests from another State Party for seizure or confiscation of goods or proceeds referred to in subparagraph (a);

(c) Take measures aimed at closing, on a temporary or definitive basis, premises used to commit such offences.

Article 8

1. States Parties shall adopt appropriate measures to protect the rights and interests of child victims of the practices prohibited under the present Protocol at all stages of the criminal justice process, in particular by:

(a) Recognizing the vulnerability of child victims and adapting procedures to recognize their special needs, including their special needs as witnesses;

(b) Informing child victims of their rights, their role and the scope, timing and progress of the proceedings and of the disposition of their cases;

(c) Allowing the views, needs and concerns of child victims to be presented and considered in proceedings where their personal interests are affected, in a manner consistent with the procedural rules of national law;

(d) Providing appropriate support services to child victims throughout the legal process;

(e) Protecting, as appropriate, the privacy and identity of child victims and taking measures in accordance with national law to avoid the inappropriate dissemination of information that could lead to the identification of child victims;

(f) Providing, in appropriate cases, for the safety of child victims, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation and retaliation;

(g) Avoiding unnecessary delay in the disposition of cases and the execution of orders or decrees granting compensation to child victims.

2. States Parties shall ensure that uncertainty as to the actual age of the victim shall not prevent the initiation of criminal investigations, including investigations aimed at establishing the age of the victim.

3. States Parties shall ensure that, in the treatment by the criminal justice system of children who are victims of the offences described in the present Protocol, the best interest of the child shall be a primary consideration.

4. States Parties shall take measures to ensure appropriate training, in particular legal and psychological training, for the persons who work with victims of the offences prohibited under the present Protocol.

5. States Parties shall, in appropriate cases, adopt measures in order to protect the safety and integrity of those persons and/or organizations involved in the prevention and/or protection and rehabilitation of victims of such offences.

6. Nothing in the present article shall be construed to be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused to a fair and impartial trial.

Article 9

1. States Parties shall adopt or strengthen, implement and disseminate laws, administrative measures, social policies and programmes to prevent the offences referred to in the present Protocol. Particular attention shall be given to protect children who are especially vulnerable to such practices.

2. States Parties shall promote awareness in the public at large, including children, through information by all appropriate means, education and training, about the preventive measures and harmful effects of the offences referred to in the present Protocol. In fulfilling their obligations under this article, States Parties shall encourage the participation of the community and, in particular, children and child victims, in such information and education and training programmes, including at the international level.

3. States Parties shall take all feasible measures with the aim of ensuring all appropriate assistance to victims of such offences, including their full social reintegration and their full physical and psychological recovery.

4. States Parties shall ensure that all child victims of the offences described in the present Protocol have access to adequate procedures to seek, without discrimination, compensation for damages from those legally responsible.

5. States Parties shall take appropriate measures aimed at effectively prohibiting the production and dissemination of material advertising the offences described in the present Protocol.

Article 10

1. States Parties shall take all necessary steps to strengthen international cooperation by multilateral, regional and bilateral arrangements for the prevention, detection, investigation, prosecution and punishment of those responsible for acts involving the sale of children, child prostitution, child pornography and child sex tourism. States Parties shall also promote international cooperation and coordination between their authorities, national and international non-governmental organizations and international organizations.

2. States Parties shall promote international cooperation to assist child victims in their physical and psychological recovery, social reintegration and repatriation.

3. States Parties shall promote the strengthening of international cooperation in order to address the root causes, such as poverty and underdevelopment, contributing to the vulnerability of children to the sale of children, child prostitution, child pornography and child sex tourism.

4. States Parties in a position to do so shall provide financial, technical or other assistance through existing multilateral, regional, bilateral or other programmes.

Article 11

Nothing in the present Protocol shall affect any provisions that are more conducive to the realization of the rights of the child and that may be contained in:

- (a) The law of a State Party;
- (b) International law in force for that State.

Article 12

1. Each State Party shall, within two years following the entry into force of the present Protocol for that State Party, submit a report to the Committee on the Rights of the Child providing comprehensive information on the measures it has taken to implement the provisions of the Protocol.

2. Following the submission of the comprehensive report, each State Party shall include in the reports they submit to the Committee on the Rights of the Child, in accordance with article 44 of the Convention, any further information with respect to the implementation of the present Protocol. Other States Parties to the Protocol shall submit a report every five years.

3. The Committee on the Rights of the Child may request from States Parties further information relevant to the implementation of the present Protocol.

Article 13

1. The present Protocol is open for signature by any State that is a party to the Convention or has signed it.

2. The present Protocol is subject to ratification and is open to accession by any State that is a party to the Convention or has signed it. Instruments of ratification or accession shall be deposited with the Secretary- General of the United Nations.

Article 14

1. The present Protocol shall enter into force three months after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.
2. For each State ratifying the present Protocol or acceding to it after its entry into force, the Protocol shall enter into force one month after the date of the deposit of its own instrument of ratification or accession.

Article 15

1. Any State Party may denounce the present Protocol at any time by written notification to the Secretary- General of the United Nations, who shall thereafter inform the other States Parties to the Convention and all States that have signed the Convention. The denunciation shall take effect one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.
2. Such a denunciation shall not have the effect of releasing the State Party from its obligations under the present Protocol in regard to any offence that occurs prior to the date on which the denunciation becomes effective. Nor shall such a denunciation prejudice in any way the continued consideration of any matter that is already under consideration by the Committee on the Rights of the Child prior to the date on which the denunciation becomes effective.

Article 16

1. Any State Party may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall thereupon communicate the proposed amendment to States Parties with a request that they indicate whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of States Parties present and voting at the conference shall be submitted to the General Assembly of the United Nations for approval.

2. An amendment adopted in accordance with paragraph 1 of the present article shall enter into force when it has been approved by the General Assembly and accepted by a two-thirds majority of States Parties.

3. When an amendment enters into force, it shall be binding on those States Parties that have accepted it, other States Parties still being bound by the provisions of the present Protocol and any earlier amendments they have accepted.

Article 17

1. The present Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the United Nations.

2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of the present Protocol to all States Parties to the Convention and all States that have signed the Convention.